

SOCIALISTISK FOLKEPARTI ANNO 1974

Beretning fra en medlemsundersøgelse¹

Af John Logue

Indledning: Velfærd, velstand og socialisme

Nutildags er det svært at se forskel på en direktør og en arbejder,
når man møder dem på gaden.
Dansk fagforningsveteran 1974.

Mellem slutningen af 2.verdenskrig og sidste halvdel af 60'erne var der et drastisk fald i tilslutningen til venstrefløjspartierne i den vestlige industrialiserede verdens mest fremskredne lande, mens de moderate arbejderpartier gav slip på resterne af deres radikale ideologiske patina. I slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne kunne sociologer som Daniel Bell og Seymour Martin Lipset i USA og intellektuelle som Herbert Tingsten i Sverige hævde, at de gamle ideologier - og hermed mente de især socialistiske doktriner - havde mistet deres vitalitet i de velstående industrielle demokratier. At venstrefløjsgrupperinger fortsat eksisterede kunne, mente de, kun ses som reminiscenser fra en ubehagelig fortid.

Radikalismens opblomstring i slutningen af 60'erne i de fleste af de industrialiserede lande giver stof til eftertanke. Er det et kortvarigt opsving i en lang nedadgående linie? Eller genspejler det en fornyet styrke på venstrefløjen? Hvis det er tilfældet, er det så resultatet af, at det ikke er lykkedes velfærdsstaten at nå sine mål, og at den derfor har forstærket fornemmelsen af relativt økonomisk, socialt og kulturelt afsavn? Eller er det resultatet af, at det er *lykkedes* velfærdsstaten at opfylde de gamle krav, og at nye krav derfor er dukket op til overfladen?

En del af svaret kan fås ved at studere den tilslutning, partierne til venstre for socialdemokratierne har i de mest fremskredne industrialiserede samfund, hvor det i rimeligt omfang er lykkedes velfærdsstaten at hæve de mindst velståendes levestandard til et tåleligt niveau.

Hvem støtter den socialistiske venstrefløj - med sin stemme eller ved medlemskab af partiet - og hvorfor? Dette emne har optaget både marxistiske og borgerlige socialforskere. De teorier, de har fremsat, har ikke været lige gode, ej heller har de været lige anvendelige på tværs af geografiske og historiske skel. De nedenfor anførte data er et udsnit af de empiriske data, der blev indsamlet for at efterprøve deres anvendelighed på studiet af venstrefløjen i moderne industrialiserede velfærdsstater.

Dette blev gjort i form af et case study af Socialistisk Folkeparti.² SF blev dannet i 1958-59 af det »revisionistiske« mindretal, der blev ekskluderet fra Dan-

marks kommunistiske Parti. Det var et af de første, og måske mest fuldstændige, forsøg på at tilpasse et relativt ortodoks marxistisk syn til forholdene i en demokratisk velfærdsstat, hvor velstand og økonomisk sikkerhed var en selvfølge for de fleste. SF overtog hurtigt DKPs plads som den største gruppering til venstre for Socialdemokratiet i Danmark. Dets relative succes havde efterdønninger i Norge, hvor afvigende venstrefløjs-socialdemokrater dannede et lignende parti i 1961, og i Sverige, hvor den tilsvarende fløj i Sveriges kommunistiske Parti overtog ledelsen af partiorganisationen i 1964. Udviklingen af SFs teori, organisering, strategi og opbakning er af betydelig interesse som eksempel på en mere generel udvikling i den europæiske socialistiske venstrefløj. SF kan på visse områder ses som forløber for 70'ernes eurokommunisme. Ligeledes har de problemer, der har splittet SF, været generelle venstrefløjsproblemer.

Undersøgelsen var ikke udtømmende. Den var snarere et eksempel på udviklingen af et marxistisk (omend revisionistisk) parti i et fremskredent industrialiseret samfund. Undersøgelsen gennemgik nogle almindeligt udbredte synspunkter vedrørende marxistiske partiers sandsynlige udvikling under disse forhold, og den søgte at efterprøve visse hypoteser, der stammede fra både marxistiske og borgerlige socialforskere, om baggrunden for tilslutningen til venstre-socialistiske partier i denne sammenhæng. De empiriske data, der udgør hovedbestanddelen af denne artikel, blev udarbejdet til det formål. Da empiriske undersøgelser har haft svært ved at følge med i den eksplosive udvikling af litteratur om den danske venstrefløj, er det rimeligt at koncentrere sig om det empiriske materiale her. De empiriske data går, ligesom min efterforskning, op til 1974.

Denne artikel gør tre ting: 1) gennemgår de mere brugbare hypoteser, der forsøger at belyse niveauet for den socialistiske venstrefløjs stemmeandel og opbakning i vestlige samfund, 2) undersøger den vekslende samfundsmæssige baggrund for arbejderpartier i den danske vælgermasse i efterkrigsårene, og 3) ser mere detaljeret på nogle af resultaterne fra en undersøgelse af SF-medlemmer og kongresdelegerede, der blev lavet i 1974.

Venstrefløjen og socialforskning

Det akademiske studium af ikke-regerende kommunistiske og andre socialistiske partier til venstre for socialdemokratiene - jeg bruger betegnelsen *venstrefløjen* om alle socialistiske partier til venstre for socialdemokratiene - har fokuseret på at forklare de forskelligartede niveauer for deres opbakning. Hvem stemte på dem, hvem var medlemmer af dem, hvem var aktive i dem, og hvorfor? Samfundsforskere, sociologer, økonomer og historikere konkurrerer om at fremkomme med generalisationer om opbakkingsniveauet og koncentrerer sig især om den opbakning, der er lettest at måle og analysere: partiets stemmeandel ved demokratiske valg. Selv om vælgeradfærd måske ikke er det mest interessante aspekt at forklare vedrørende politisk opbakning,

så er det i særlig grad tilgængeligt for undersøgelser takket være vælgerundersøgelser af Gallup-typen.

Der er skiftende motivationer for at stemme på den socialistiske venstrefløj: 1) fornuftbetonet egeninteresse, 2) en ikke-fornuftbetonet reaktion på social, kulturel, etnisk, geografisk eller individuel fremmedgørelse, og 3) med baggrund i kulturel inerti, videreførelse af politiske tilhørsforhold skabt af politisk-historiske begivenheder. De to sidste kategorier lægger vægten på kulturelle faktorer, mens den første kategori betoner rationel handling. Marxister er hurtige til at pege på, at rationel handling kan forhindres af kulturelle barrierer, såsom falsk bevidsthed.

Fornuftbetonet egeninteresse

Der er to slags hypoteser, der forbinder venstrefløjens tiltrækning med den fornuftbetonede egeninteresse. Den første bygger på egeninteresse i snæver økonomisk forstand. Walter Korpi³ er fremkommet med det klareste argument for, at støtte til venstrefløjens skyldes økonomisk egeninteresse. Korpi fremlægger en downsiansk model for vælgeradfærd i arbejderklassen. Den siger, at »vælgere handler rationelt ud fra materiel egeninteresse, og at kommunistpartiet i sit program og sin propaganda står for en mere ligeleg fordeling og/eller en mere tilbundsående genfordeling af et samfunds materielle goder, end de reformistiske, socialdemokratiske partier gør ...«. ⁴ Korpi fastslår videre, at én sådan hypotese »forudsætter sammenhæng mellem valg af kommunistpartiet på den ene side og klassebevidsthed samt bevidsthed om sociale uligheder i det moderne samfund på den anden side«. ⁵ Forudsat den fornuftbetonede egeninteresse må det også antages, at valget af venstrefløjspartier er direkte forbundet med personligt, materielt afsavn. ⁶

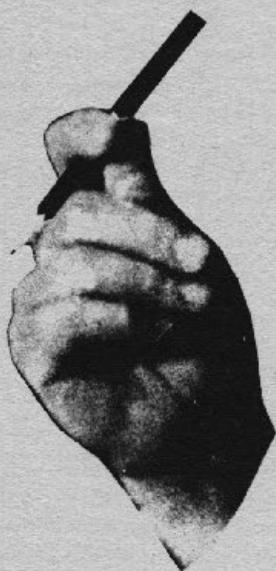
Det marxistiske syn er i sig selv i bund og grund rationalistisk: socialismens tiltrækning er direkte forbundet med arbejderklassens størrelse, dens udpining, og dens grad af klassebevidsthed. Skønt objektive økonomiske forhold ikke automatisk medfører klassebevidsthed, så skaber de de nødvendige betingelser for den. Arbejderbevægelsen og det socialistiske parti skaber en bevidsthed hos arbejdere om, at de er en del af en klasse, og at de har fælles klasseinteresser. Det er vigtigt at fremhæve, at siden begyndelsen af dette århundrede er arbejderklassens udpining blevet opfattet som udpining i forhold til borgerskabet, og som udpining af evnen til at forbruge i forhold til behovet for at gøre det. ⁷

Det er derfor indlysende, at forbedring af den reelle levestandard burde mindske venstrefløjens tiltrækning, og reelle reformer burde eliminere den. Faktisk anså Lenin det lille, højtloønnende lag af faglærte arbejdere for et arbejderaristokrati, eller med Engels ord: et borgerligt proletariat, som var uimodtagelig for venstrefløjens tiltrækning ⁸, og Bernstein påstod, at forbedring af levestandarden overflødiggjorde selve venstrefløjens. ⁹

Et andet og bredere syn på den rationelle egeninteresse har fået andre teoretikere til at finde en social baggrund for øget samfundsmæssig konflikt og for venstrefløjens styrke, i den stadig skævre magtfordeling i fremskredne indu-

strahlerede samfund. De strækker sig fra Ralf Dahrendorf, tysk liberal, der omdefinerer begrebet klasse som udøvelse af magt *inden for* hierarkiske organisationer¹⁰, over amerikanske socialforskere som Hancock, Sjøberg og White, der hævder, at den hierarkiske organisering af fordelingen af sociale goder fremmedgør *modtagerne* af disse goder¹¹, til de venstreorienterede franske sociologer Mallet og Belleville, der finder nye årsager til konflikt i magtstrukturen i moderne industriforetagender¹², og som i den »nye arbejderklasse«, teknisk højtuddannede arbejdere, ser »den socialistiske bevægelses eksemplariske avantgarde«¹³, på grund af denne gruppes eftertryk på faglig autonomi og self-management. Andre teoretikere på den franske venstreløj, f.eks. Gorz, Garaudy og Touraine, har peget på modsætningen mellem magtcentralisering på kapitalens og den teknokratiske stats hænder og det almindelige krav om decentraliserede beslutningsprocesser som en ny årsag til politisk konflikt.

MAGTEN SIDDER I BLYANTEN

-magten til at fastholde flertallet, sikre reformerne og bane vej for en politik med socialistisk sigte

SF-valgbrochure fra 1968.

Dette fokus på magtfordelingen antyder, at der findes en anden baggrund for venstrefløjens tiltrækning i velfærdsstaten end mangel på dækning af materielle behov. Selve de mekanismers kompleksitet, der sætter velfærdsstaten i stand til at garantere hele befolkningen en rimelig levestandard, gør systemet uforståeligt for dem, der nyder godt af det. De midler, der bruges til at formindske økonomisk ulighed, giver den allerede ulige magtfordeling en yderligere skævhed. Denne udvikling i den offentlige sektor svarer i den private sektor til storforetagenders øgede dominans og til magtcentraliseringen i fagbevægelsen.

Derfor, mens 1) formindskelsen af økonomisk usikkerhed tillader folk at være stadig mere optaget af andre ting, så er 2) de midler, der bruges til at formindske den økonomiske usikkerhed - både i produktionen og i distributionen - udtryk for en skærpelse af magtuligheden, og 3) således kan fordelingen og omfordelingen af magt forventes at blive brændpunktet for politisk konflikt, således som indkomstfordelingen har været det.

Ikke-fornuftbetonet adfærd: autoritær holdning og isolation

Hypoteser, der går ud fra ikke-fornuftbetonede motiveringer for at foretrække venstrefløjen, har været særdeles populære, delvis på grund af den »totalitære« skoles dominans i studiet af regerende kommunistpartier. Det »totalitære« syn på kommunistpartiets opbygning, mål og midler gjorde det så utiltrækkende, at det var svært at forestille sig, at nogen rationelt ville vælge at støtte partiet. Snarere syntes visse psykologiske karakteristika at være mellemled mellem de objektive økonomiske forhold og venstrefløjens tiltrækning. De fleste af de forslag, der udvikledes, passede ganske vist bedre på udviklingslande end på fremskredne industrialiserede samfund, men to af dem, der drejede sig om arbejderklassens vælgere, synes også at kunne anvendes på sidstnævnte: bindeleddet mellem venstrefløjen og arbejderklassens autoritære holdning og isolation.

Arbejderklassens autoritære holdning

Lipset hævder, at når arbejderklassen udsættes »for straf, mangel på kærlighed, og en almindelig atmosfære af spænding og aggression siden den tidlige barndom, så tyder det på, at der udvikles indgroet fjendtlighed«¹⁴, og at arbejderklassen er tilbøjelig til at være mere autoritær end andre lag, med et mere simplistisk, manikæisk verdenssyn. Således, i stedet for at afskrække »tiltrækker de uforsonlige og intolerante aspekter ved den kommunistiske ideologi medlemmer fra det store lag, der omfatter de lavtlønnede med ikke-statusgivende erhverv og dårlig uddannelse«¹⁵ Interessant nok mildner Lipset denne konklusion ved at antyde, at tilbøjelighed til ekstremisme ikke betyder, at de rent faktisk vil støtte det mest ekstreme alternativ - snarere, alt andet lige, at »de vil vælge det mindst komplekse alternativ. F.eks. i situationer, hvor ekstremisme repræsenterer en mere kompleks i stedet for en mindre kompleks form for politik, ville lav status blive forbundet med opposition til sådanne bevægelser og partier«¹⁶ Hvor det mere ekstreme arbejderparti er det mindre arbejder-

parti og derfor det mere komplekse alternativ, hævder Lipset, at det vil få sin opbakning fra faglærte arbejdere.

En enkelt hypotese, der kan forklare, hvorfor arbejderklassen støtter moderate socialister i nogle lande og radikale socialister i andre, og som integrerer elementer som objektive økonomiske forhold og subjektive holdninger, der er indprentet i barndommen, vil tydeligvis have stor vægt, hvis kompleksiteten i det alternativ, de konkurrerende arbejderpartier frembyder, kan måles uafhængigt af deres opbaknings størrelse. Her holder Lipsets hypotese ikke, for den eneste målestok han giver for alternativets kompleksitet er de konkurrerende partiers størrelse og styrke. Jo større partiet er, jo mindre komplekst er alternativet. Når man tager arbejderklassens sammensætning i betragtning, bestående af hovedsagelig ufaglærte og specialarbejdere, så er det, at ét arbejderparti er større, en genspejling af den opbakning, det får fra de ufaglærte. På dette sted bliver hypotesen tautologisk: de lavere lag vælger det arbejderparti, der vælger af de lavere lag.

De isoleredes radikalisme

En del teoretikere hævder, at ikke-økonomiske fremmedgørende forhold, især vedrørende etniske og religiøse minoriteter i europæiske lande og nationale flertal i koloniserede lande, skaber den nødvendige forudsætning for massiv tilslutning til venstrefløjen. Igen danner nogle psykologiske karakteristika bindeledet mellem de faktiske undertrykkende forhold og valget af venstrefløjsalternativet. Blandt disse karakteristika er f.eks. en fornemmelse af isolation, en negativ holdning til hele det politiske system og et ønske om at protestere. Dette gælder ikke kun de mennesker, der etnisk¹⁷ eller geografisk¹⁸ er isolerede: Kornhauser hævder, at selv i fremskredne samfund er arbejdere, der er socialt og geografisk isolerede, såsom minearbejdere, havnearbejdere, sømand og skovhuggere, mere modtagelige for massetendenser¹⁹. Hvadenten der er tale om geografisk, etnisk eller religiøs isolation, så disponerer den de isolerede for at mistro det centrum, den udspringer fra, og at vælge de stærkest mulige protestmidler mod det.

Middelklassen: fri vilje, neurose eller intellektuel voluntarisme?

Hvorfor slutter middelklassen, hvis objektive forhold næppe kan betegnes som undertrykkende, op om venstrefløjen? For Marx var det et spørgsmål om det frie valg: den bedste del af den gamle herskende klasse ville indse det uhyrlige i den uret, der blev begået ved at opretholde klassehegemoniet, og ville frivilligt slutte sig til proletariatet.

Ikke-marxister har, især under den kolde krig, været mere tilbøjelige til at forklare dette valg ud fra psykopatologien. Således skriver G. Almond, at »en stor del af dem, der har sluttet sig til de (»afvigende«) kommunistpartier i England og USA, har været »ulykkesofre« fra socialiseringsprocessen. Nogle fra etniske grupper kan ikke tilpasse sig det nye kulturmønster; andre, som det er lykkedes at tilpasse sig, har simpelthen følelsesmæssige problemer.²⁰ I sin typo-

logi over kommunistpartier beskriver Burks den »sektariske eller afvigende« partitype, som »findes i de mest fremskredne vestlige industrialiserede lande« som »primært bestående af middelklasseneurotikere og etniske udstødte«. ²¹ Den vigtigste psykologiske motivation for middelklassens venstrefløjstilhængere siges at være fjendtlighed, ligesom den er det for arbejderklassens autoritære. ²²

Marcuse, der med tiden blev opslugt i studenteroprøret, måtte opgive at finde et revolutionært potentiel i arbejderklassen i de fremskredne kapitalistiske lande. Han fandt imidlertid et revolutionært grundlag i alliancen mellem pjalteproletariatet, som intet havde at miste, og de intellektuelle i de fremskredne industrialiserede lande og den tredje verdens folk ²³. Det var i virkeligheden i de nationale frihedskampe, at det »nye venstre« fandt sin inspiration, og det var det uudholdelige i de fremskredne landes nykolonialistiske politik (især den amerikanske i Vietnam), der skabte nødvendigheden af revolution.

En simplere, og måske mere plausibel, forklaring på middelklassesocialismen er at forbinde den til den politiske kultur; middelklassesocialister kommer fra arbejder- og socialistfamilier.

Den politisk-historiske forklaring

Thomas Greene konkluderer i en længere artikel om de hypoteser, der giver sig ud for at forklare de vekslende styrkeforhold mellem ikke-regerende kommunistpartier, at ingen af dem er særlig meget værd. I stedet foreslår han, at venstrefløjens styrke er et produkt af politiske og historiske begivenheder. Politiske beslutninger, der træffes på afgørende historiske tidspunkter, skaber politiske tilhørsforhold, der får lov at bestå på grund af inerti i de politiske adfærdsmønstre. Når politiske tilhørsforhold én gang er skabt, videreføres de fra generation til generation. ²⁴ Den historiske angrebsvinkel giver gode svar på ellers vanskelige problemer: hvorfor visse isolerede minoriteter stemmer overbevisende kommunistisk, mens andre er uimodtagelige for venstresocialismen; hvorfor arbejderbevægelsen i én fransk by er kommunistisk domineret, mens socialisterne dominerer i en lignende naboby. Vanskeligheden ved denne formulering ligger i, at mens den forklarer alt ²⁵, forudsiger den kun videreførelse af de eksisterende mønstre.

Venstrefløjens vælgere efter krigen

Sådan som det er i dag, så går arbejderen rundt med en lillebitte dokumentmappe, helst af læder, men der er ikke noget i den. Det ser bare pænt ud at have den ved siden af sig i bilen. På den måde tror folk ikke, han er arbejder. Tillidsmand, B&W Øen, 1974.

I international sammenhæng har venstrefløjssocialisterne traditionelt været svage i Danmark. Før 1.verdenskrig var venstrefløjen i Socialdemokratiet mest bemærkelsesværdig på grund af sin svaghed. DKPs opbakning i 1920'erne og 30'erne var exceptionelt lav - den strakte sig fra 0,2 % til 2,4 % af stemmerne. Skønt DKPs stemmeandel foretog et spring opad til 12,5 % i 1945, gik det ind i en stejl og vedvarende nedgangsfase, der bragte det ned på 3,1 % i 1957, på trods af fortsat stor arbejdsløshed blandt arbejdere, og på trods af den social-

demokratiske regerings upopulære indgriben i strejken i 1956. Årsagerne til denne svaghed ligger uden for denne artikels rækkevidde. Det er imidlertid værd at lægge mærke til, at med SFs succes i valget i 1960 blev nedgangen vendt; siden 1966 har stemmeandelen for alle partier til venstre for Socialdemokratiet konstant været 11-12 %, omend forskelligt fordelt. Hvor kom denne pludselige styrkeforøgelse fra? Hvem var de nye venstrefløjsvælgere? Dette afsnit drejer sig om den skiftende vælgerstruktur i de danske arbejderpartier.

1947-1960

Undersøgelingsdata fra før 1959 er spredte, og deres pålidelighed for vores formål er tvivlsom. Af et udsnit på 2500 danske mænd i 1954 fandt Svalastoga f.eks. kun 41 erklærede DKP-vælgere, på et tidspunkt hvor mindst 5 % af danske mænd stemte på DKP. De få Galluptal, der er til rådighed, er baseret på ligeså upålidelige tal for DKP-vælgerne.

I mangel af undersøgelingsdata giver sammenhængen mellem arbejderpartiernes valgresultater og folketællingstallene en vis antydning af, hvor partierne stemmer kom fra. Institut for Statskundskab i Århus har indsamlet et sæt data, der omfatter valgresultaterne fra 1947 til 1966, og folketællingstallene for 1950 og 1960. Forholdet mellem valgresultaterne og folketællingstallene mht. erhverv måles ved hjælp af *korrelationskoefficienten*. Dette statistiske redskab fortjener et forklarende ord:

Korrelationskoefficienten giver et mål for, hvor tæt forholdet mellem to sæt tal er. Korrelationskoefficienten varierer mellem 0 og ± 1 . Jo tættere forholdet er, jo nærmere er korrelationskoefficienten ± 1 . Hvis de to sæt tal er perfekt korreleret med hinanden, som f.eks. børns højde målt i tommer og i centimeter, er korrelationskoefficienten 1; hvis der ikke eksisterer noget forhold, nærmer korrelationskoefficienten sig 0. Alle nedenfor nævnte koefficienter er positive.

Der kan ikke drages slutninger vedrørende individuel adfærd fra sådanne korrelationer. En høj korrelation mellem antallet af arbejdere og DKPs stemmeandel fastslår *ikke*, at arbejdere stemte på DKP; den fastslår blot, at kommunisternes stemmeandel varierede med antallet af arbejdere. Og det er selvfølgelig i høj grad tankevækkende. I de tilfælde, hvor korrelationer mellem folketællings- og stemmetal overlapper undersøgelingsdata i 1960'erne, fandt jeg, at de stemte overens med hinanden.

Dataene tyder på, at både DKP og Socialdemokratiet havde deres basis i den industrielle arbejderklasse. I 1947 var der en noget højere korrelation mellem DKPs stemmeandel og antallet af arbejdere (0.55), end tilfældet var for Socialdemokratiets stemmeandel (0.49); men når vi når 1957 er forholdet blevet vendt om (henholdsvis 0.58 og 0.63). Da SF dukkede op i 1960, tog det DKPs plads. Korrelationen mellem SF-stemmer og arbejdere (i procent) var 0.63 i 1960 og 0.62 i 1966, mens DKPs faldt fra 0.58 i 1957 til 0.49 i 1960 og 0.40 i 1966.

Ligheden mellem SFs stemmeandel i 1960 og DKPs i 1947 i nogle af landets områder blev bemærket allerede ved 1960-valget (jvf. Chr. Frahm i SF-bladet den 25.11.1960 og 2.12.1960). I landets 1120 afstemningskredse var korrelations-

koefficienten mellem SF 1960 og DKP 1947 forbløffende høj - 0.86. Korrelationerne mellem SFs stemmeandel i 1960- og 1966-valgene og DKPs stemmeandel i 1947 (0.86 og 0.85) er betydeligt højere end korrelationerne mellem DKPs stemmeandel i de samme valg og i 1947 (henholdsvis 0.74 og 0.66). SF fortrængte bogstaveligt talt DKP. Det er rimeligt at formode, at SF fik sin opbakning i 1960 fra omtrent den samme gruppe, som havde støttet DKP i 1947.

I hvert fald underminerer Århus-dataene den anden gængse forklaring i 1960: at SF havde fået sin stemmeandel fra en blanding af protestvælgere, der i 1957 havde stemt på Det radikale Venstre eller Retsforbundet, eller slet ikke havde stemt. Korrelationen mellem SFs stemmeandel i 1960 og Det radikale Venstres og Retsforbundets samlede tab var 0.22; mellem SFs stemmeandel og Det radikale Venstres, Retsforbundets og DKPs samlede tab 0.46; mellem SFs stemmeandel og stigningen i valgdeltagelsen mellem 1957 og 1960 0.23. Som 0.86 korrelationen mellem SFs stemmeandel i 1960 og DKPs i 1947 antyder, er forholdet mellem SFs stemmeandel og DKP i 40'erne meget tættere. Mens nogle SF-vælgere havde støttet Det radikale Venstre eller Retsforbundet eller var blevet hjemme, så havde de fleste stemt på Socialdemokratiet eller DKP.²⁶

Der findes rimeligt pålidelige undersøgelsesdata fra begyndelsen af 60'erne og fremefter. Men det er nødvendigt at fortolke dem med varsomhed. Den statistiske pålidelighed af undersøgelsesdata afhænger af 1) hvordan stikprøven udvælges, og 2) stikprøvens størrelse. En stikprøve kan give et rimeligt skøn over sandsynlige valgresultater uden at give et rimeligt skøn over sammensætningen af et enkelt partis vælgerskare; dette gælder især små partier, såsom SF. De danske markedsanalyseinstitutters stikprøveudtagningsteknik (f.eks. Gallups) er rimeligt god (og den er blevet mærkbart forbedret gennem tiderne), men alligevel kan fordelingen for de enkelte partier blive skæv, fordi omkring 40 % af personerne i en typisk stikprøve enten ikke træffes, nægter at besvare spørgsmåls, eller nægter at fortælle interviewer om deres politiske præferencer. Jo mindre stikprøven er, jo mindre er pålideligheden, selv om teknikken er ideel. Når man tager de problemer, der er forbundet med de danske markedsanalyser i betragtning, så er det en fornuftig tommelfingerregel at behandle konklusioner, der er baseret på en stikprøve på mindre end 200, med nogen skepsis, og at negligere stikprøver på under 80, med mindre de uafhængigt bekræftes af andre data.

SFs samfundsmæssige basis 1960²⁷

Offentliggjort materiale tyder på, at sammensætningen af SFs vælgere var helt igennem proletarisk. På grundlag af undersøgelsesdata fra 1963 beskrev Inge- mar Glans SF som det mest markante arbejderparti i Norge og Danmark.²⁸ Han antydede, at de funktionærer, der stemmer på SF, gør det på grund af dets udenrigs- og forsvarspolitik, ikke på grund af dets socialistiske målsætning. I tråd med Glans beskrev Ursula Schmiederer SF som et »udpræget arbejderparti« og påpegede den »stærke lighed« mellem DKPs og SFs vælgere.²⁹

Denne lighed synes overdrevet. Den demografiske sammensætning af de tre arbejderpartier umiddelbart efter valget i 1960 viser, at de har fået deres stem-

mer fra grundlæggende forskellige valgkredse (Tabel 1). I modsætning til Socialdemokratiet var både SFs og DKPs vælgere altovervejende mænd. SF fik sin største opbakning fra Københavnsområdet og blandt faglærte arbejdere, som udgjorde næsten en tredjedel af partiets vælgere (mere end dobbelt så mange som deres andel i det samlede materiale). DKP synes at have fået en betydeligt større andel af sine stemmer fra de ufaglærte end både Socialdemokratiet og SF.³⁰ SF fik ca. en femtedel af sine stemmer fra funktionærer, som udgjorde omtrent den samme andel af Socialdemokratiets vælgere; kun 5% af DKPs vælgere var funktionærer.

I modsætning til Socialdemokratiets stemmetal var DKPs og SFs *ikke* tilbøjelige til at gå ned i takt med indkomststigningerne. Tværtimod er det modsatte tilfældet. Som vist i Tabel 2 og Figur 1 er Socialdemokratiets opbakning blandt ufaglærte arbejdere højst hos dem, der har de *laveste* indkomster.³¹ Mens for-

SF-pjece 1974.

skellene i DKPs vælgere på tværs af indkomstgrupperne er uden statistisk betydning, så stiger SFs styrke bemærkelsesværdigt blandt arbejdere, både faglærte og ufaglærte, og blandt lavere funktionærer (dvs. folk i underordnede stillinger), i takt med indkomststigningerne. (Tabel 2). Glans har fundet det samme mønster i sin ikke-offentliggjorte undersøgelse af Gallup-data fra 1963-64.³²

Dette er delvis et resultat af de geografiske løn- og vælgerforskelle. Socialdemokratiet har betydelig opbakning i landområder med lave indkomster -27,5 % af deres samlede stemmeandel i 1960 kom fra landområderne, i modsætning til 10,9 % af DKPs stemmer og 12,7 % af SFs³³ - mens DKPs og SFs stemmer er stærkt koncentreret i byområder, især i København, hvor både lønninger og leveomkostninger er højere end i resten af landet. Korrelationen er dog ikke falsk. Når både urbaniseringsgraden og de geografiske områder var konstante, så fandt Borre og Stehouwer, at SFs stemmer var positivt korreleret med gennemsnitsindkomsten i kommunen.³⁴

*Tabel 1.
Sammensætningen af opbakningen af arbejderpartierne blandt udvalgte kategorier, 1961-62 i %.*

	Mænd	København	Provinsbyer	Landkommuner	Ufaglærte	Faglærte
Socialdemokratiet	47	35	40	25	31	22
Kommunisterne	61	45	33	22	48	23
Socialistisk Folkeparti	66	64	26	11	33	30
Total der udtrykker parti præference [1]	49	32	33	36	19	14

	Funktionærer	Pensionister	Indkomst under 18.000	Indkomst 18-26.000	Indkomst over 26.000	N
Socialdemokratiet	19	19	41	41	11	7521
Kommunisterne	5	7	31	52	9	130
Socialistisk Folkeparti	19	8	23	52	16	627
Total der udtrykker parti præference [1]	22	15	35	37	15	15128

Kilde: Gallup Markedsanalyse.

[1] Fordeling af alle der udtrykker parti præference, inclusive ikke-arbejder partier.

Tabel 2.

Fordeling af opbakningen af partierne efter erhverv og indkomst, 1961-62 i %.

ERHVERV	INDKOMST i kr.				Total [1]	N
	op til 12.000	12-17.999	18-25.999	over 26.000		
<i>Ufaglærte arbejdere:</i>						
Socialdemokratiet	82	80	65		80	2317
Kommunisterne	2	3	0		2	64
Socialistisk Folkeparti	5	9	14		7	208
Borgerlige	11	8	22		10	303
N	1316	1392	110	(3)	2892	
<i>Faglærte arbejdere:</i>						
Socialdemokratiet	71	77	76		76	1643
Kommunisterne	2	1	1		1	31
Socialistisk Folkeparti	5	8	12		9	192
Borgerlige	22	13	12		14	310
N	280	1413	379	(18)	2176	
<i>Lavere funktionærer:</i>						
Socialdemokratiet	57	62	54		60	649
Kommunisterne	0	0	2		[2]	2
Socialistisk Folkeparti	4	6	17		7	77
Borgerlige	39	32	28		22	347
N	186	711	126	(3)	1075	
<i>Højere funktionærer:</i>						
Socialdemokratiet		51	35	17	35	768
Kommunisterne		0	[2]	0	[2]	4
Socialistisk Folkeparti		3	1	3	2	45
Borgerlige		46	64	79	63	1372
N	(14)	545	1009	501	2189	

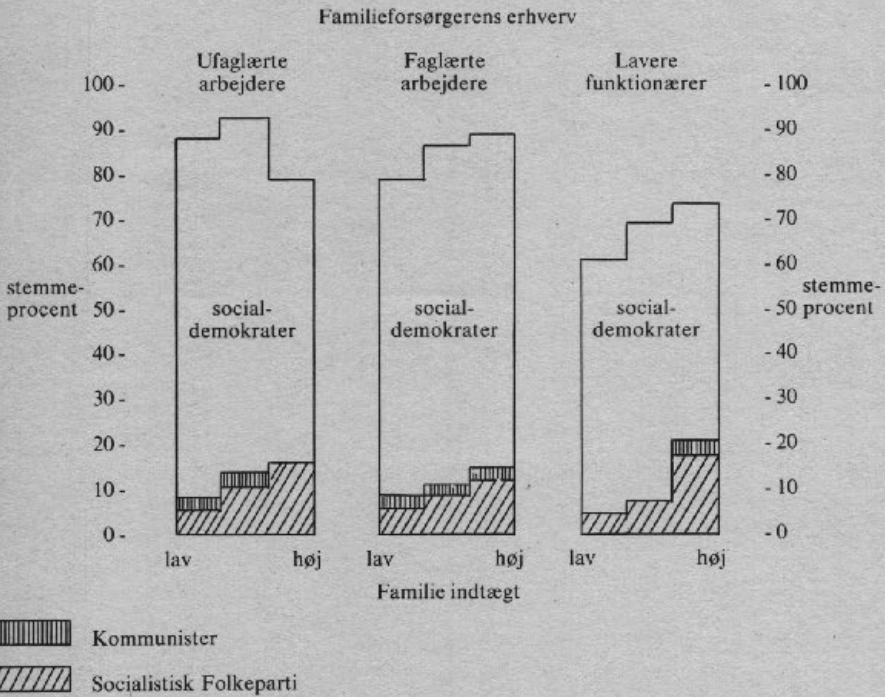
Kilde: Gallup Markedsanalyse.

[1] Inclusive uoplyste.

[2] Mindre end 1/2 af 1%.

Figur 1.

Radikalisme, erhverv og indkomst. Arbejderpartiernes stemmeandel (i procent) efter erhverv og indkomstgruppe, 1961-62.

Udviklingen i arbejderpartiernes vælgermasse 1960-74

I de sidste 15 år har arbejderpartiernes vælgere skiftet karakter i betydelig grad. I 60'erne var sammensætningen af Socialdemokratiets og DKPs vælgermasse temmelig konstant, mens SFs sammensætning ændredes væsentligt med hensyn til alder, erhverv og uddannelse. Med Venstresocialisternes opdukken i 1967 og dets udvikling i 1968 tog et ikke-arbejderbaseret parti plads ved siden af de arbejderbaserede partier. Efter splittelsen i Socialdemokratiet og valget i 1973 er både de socialdemokratiske og de kommunistiske vælgeres sammensætning også ændret betydeligt. Dette vil blive forklaret nærmere på de følgende sider. På grund af det lille materiale må tallene for DKP og VS betragtes med varsomhed.

I løbet af 60'erne var den kønsmæssige og geografiske sammensætning af de socialistiske partiers vælgere rimeligt konstant. Der var en overrepræsentation af mænd både blandt DKPs og SFs vælgere (omkring 60%), mens socialdemokraterne fik en næsten lige stor del af sine stemmer fra mænd og kvinder. De socialdemokratiske vælgeres geografiske fordeling var omtrent som den samlede befolkning, dog var provinsbyer overrepræsenteret og landområder underrepræsenteret. København var betydeligt overrepræsenteret hos DKP, SF og VS, og landområder endnu mere mærkbart underrepræsenteret. SF fik en væsentligt større del af sin opbakning fra de københavnske forstæder end de øvrige socialistiske partier.

Af større interesse er fordelingerne efter alder, uddannelse, erhverv og indkomst.

Alder

Fordelingen af de socialistiske partiers vælgere efter alder (Tabel 3) antyder, at de socialdemokratiske vælgere havde en sammensætning som det samlede materiale, og at de midaldrende var overrepræsenteret i DKP (en følge af deres rolle i modstandskampen) før 1974. Mellem 1971 og 1973 tabte Socialdemokratiet uforholdsmæssigt mange stemmer blandt yngre vælgere, mens DKPs fremgang var størst i den gruppe. De unge var overrepræsenteret i SF, lige fra partiet blev dannet. SF øgede sin overrepræsentation af gruppen under 30 fra 8% i 1961-62 til 14% i 1970-71, og til 28% i 1974, på trods af konkurrence fra VS, som får mere end halvdelen af sine stemmer fra den gruppe. SF-vælgernes gennemsnitsalder faldt fra 6 år under det samlede materiales gennemsnitsalder i 1963 til 10 år under i 1970-71, og til 17 år under i 1974. Halvdelen af DKPs vælgere i 1974 var også under 30; halvdelen af VSs vælgere var under 26.

Tabel 3.
Aldersfordeling blandt tilhængere af de danske socialistiske partier i %.

Alder	Socialdemokratiet				Kommunisterne				Socialistisk Folkeparti				VS	Total der tilkendegiver parti præference [1]				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)		(1)	(2)	(3)	(4)	
Under 29	12	14	15	14	12	16	18	50	20	27	29	50	59	79	12	17	15	22
30-39	22	17	16	16	29	11	8	14	25	23	20	21	21	15	22	18	17	17
40-49	24	21	20	18	27	22	25	13	31	24	18	13	12	5	24	21	19	6
50-60/64 [2]	19	20	27	28	18	29	34	14	15	14	22	12	4	2	20	19	27	25
Over 60/64 [2]	23	28	21	24	14	22	16	10	9	12	11	4	5	0	23	25	22	20
Sum	100	100	99	100	100	100	101	101	100	100	100	100	101	101	101	100	100	100
N	7525 7845 7164 1557				130 157 130 161				628 2116 623 243				134 66 15146 20071 14502 ca. 8400					
Median-alder	47 49 49 50				43 50 50 30				42 40 40 30				28 26 47 47 50 47					

Kolonne: (1) 1961-62; (2) 1966-67; (3) 1970-71; (4) 1974

Kilde: 1961-1971: Gallup Markedsanalyse - 1974: AIM

[1] Dette er totalen for alle partier, inklusive ikke-socialistiske.

[2] I 1961-62 og 1966-67 er kategorierne 50-60 og 61+brugt, i 1970-71 og 1974 er kategorierne 50-64 og 65+brugt.

Stigningen i støtten til venstrefløjen har især været koncentreret blandt yngre vælgere. De er kommet til at udgøre en meget større del af de socialistiske partiers vælgere, selv om man imidlertid må huske, at dette også genspejler nedsættelsen af valgalderen. Ændringen kan ses ved at sammenligne antallet af unge i tyverne, der støttede venstrefløjen i modsætning til Socialdemokratiet eller de borgerlige alternativer, i begyndelsen af 60'erne og i de seneste undersøgelser. (Tabel 4).

Tabel 4.
Parti præferencer blandt yngre vælgere, 1961-62 og 1974 i %.

År	1961-62		1974	
	18-24	25-30	20-24	25-29
Socialdemokratiet	54	51	20	27
Socialistisk Folkeparti	11	6	16	11
Kommunisterne	1	1	12	6
Venstresocialisterne	-	-	7	5
Borgerlige	34	42	45	52
Total	100	100	100	101
N	256	1528	426	482

Kilde: 1961-62: Gallup Markedsanalyse - 1974: AIM

Uddannelse

I 1963-64 var gruppen med mindre end 9 års skolegang overrepræsenteret hos alle tre socialistiske partier³⁵. Kommunisterne var tættest på at repræsentere de højtuddannede i forhold til deres antal. I 1971 genspejlede SFs vælgere omtrent befolkningen som helhed med hensyn til uddannelsesniveau, og i 1974 havde de et betydeligt højere uddannelsesniveau (signifikant ved 0.95). (Tabel 5 og Figur 2).

Den socialistiske vælgerskare blandt de højtuddannede voksede betydeligt i løbet af 60'erne. I 1963 stemte 20% af gruppen med mindst 13 års skolegang på et arbejderparti, og Socialdemokratiets stemmer (15%) overgik venstrefløjens stemmer (5%) i forholdet 3:1. I 1974 stemte 42% på et arbejderparti, og ratioen mellem Socialdemokratiets (14%) og venstrefløjens stemmer (SF: 14%; DKP: 6%; VS: 8%) var 1:2³⁶.

Tabel 5.
Aldersfordeling blandt tilhængere af de danske socialistiske partier efter uddannelse i %.

Skoleår	Socialdemokratiet		Kommunisterne		Socialistisk Folkeparti		VS		Total der tilkendegiver parti præference*			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
- 8 år	90	90	87	83	84	82	58	77	80	78	77	66
9 - 12 år	9	8	11	13	12	15	16	25	29	23	17	22
13 år og derover [1]	1	2	2	4	5	1	2	17	4	6	10	28
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	11777	7895	7097	1544	223	157	127	161	1196	2116	612	243
									128	66	24712	20072
											14352	ca. 8400

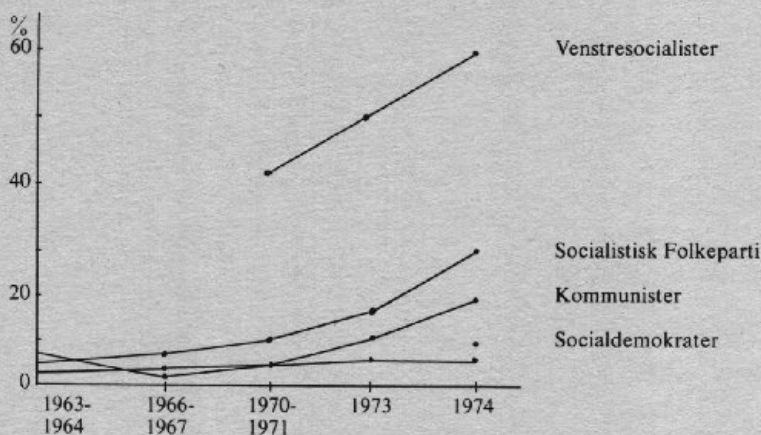
Kolonne: (1) 1963-64; (2) 1966-67; (3) 1970-71; (4) 1974.

Kilde: 1963-1973: Gallup Markedsanalyse - 1974: AIM

* Inkluderer både socialistiske og ikke-socialistiske vælgere.

[1] Den danske studentereksamen tager 13 år, så dette repræsenterer en studentereksamen plus evt. yderligere uddannelse.

Figur 2.
 Uddannelse og radikalisme. Andelen af danske socialistiske vælgere med mindst 13 års uddannelse, 1963-74.

Erhverv

Socialdemokratiet, DKP og SF er alle arbejderpartier, hvis man går ud fra familieforsørgerens erhverv. VS har, på trods af (eller måske på grund af) dets ideologi, relativt få vælgere blandt arbejderne. Studerende og funktionærer er i overtal. Socialdemokratiet får flere stemmer fra ufaglærte arbejdere, mens DKP, siden midten af 60'erne, og SF har større styrke blandt faglærte arbejdere. I løbet af 60'erne voksede SFs opbakning blandt funktionærer markant. (Tabel 6).

Tabel 6.
Tilhængere af de danske socialistiske partier fordelt efter familieforsørgerens erhverv i %.

	Socialdemokratiet				Kommunisterne				Socialistisk Folkeparti				VS				Total der tilkendegiver parti præference*			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)	(1)	(2)	(3)	(4)
Ufaglærte arbejdere	31	28	25	22	49	27	20	20	33	30	23	13	(3)	(4)	(1)	(2)	(1)	(2)	(3)	(4)
Faglærte arbejdere	22	22	23	19	23	32	27	31	30	28	27	28	9	10	14	15	14	15	16	15
Lavere funktionærer	9	9	14	17	2	6	8	16	12	11	18	23	29	27	7	8	7	8	14	19
Højere funktionærer	10	8	5	4	3	6	9	3	7	10	6	11	10	8	14	14	14	14	8	9
Selvstændige	7	6	5	3	13	5	11	4	6	8	5	1	12	5	26	24	26	24	19	15
Studenter, lærlinge	3	3	2	3	4	3	1	14	3	3	7	17	23	40	4	5	4	5	3	5
Pensionister	19	24	26	32	7	21	24	11	8	10	14	7	3	0	15	17	15	17	23	24
Sum	101	101	100	100	101	100	100	99	99	100	100	100	100	100	99	100	100	100	100	100
N	7527	7845	7161	1540	132	157	130	159	630	2116	623	236	134	62	15153	20071	14352	ca. 8300		

Kolonner: (1) 1961-62; (2) 1966-67; (3) 1970-71; (4) 1974

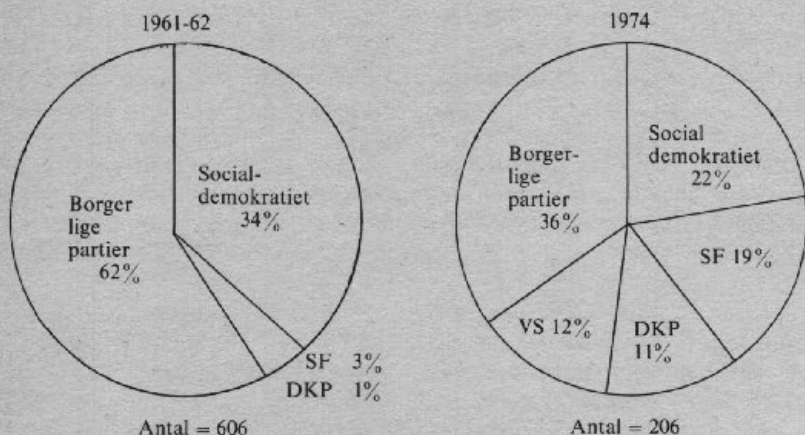
Kilde: 1961-1971: Gallup Markedsanalyse - 1974; AIM

* Inkluderer både socialistiske og ikke-socialistiske vælgere.

Som nævnt ovenfor (Tabel 2) er venstrefløjens stemmer blandt arbejderne positivt knyttet til indkomst. Og som det kunne ventes, er de negativt knyttet til alder. Blandt lavere funktionærer er venstrefløjens opbakning også positivt knyttet til indkomst. Blandt højerestående funktionærer er forskellene i venstrefløjens stemmetal i de forskellige indkomstgrupper statistisk insignifikante. Med undtagelse af faglærte arbejdere har Socialdemokratiets stemmetal en tendens til at falde for hver erhvervmæssig kategori, i takt med indkomststigningerne; dette gælder både for selvstændige og for lønarbejdere. Antallet af funktionærer, der stemmer socialistisk, er omtrent det samme for alle aldersgrupper. Alder betyder derimod en del for, *hvilket* parti socialistiske funktionærer stemmer på. I en undersøgelse fra 1971 stemte mere end en fjerdedel af socialistiske funktionærer under 45 på partier til venstre for Socialdemokratiet, mod mindre end hver tiende over 45%³⁷.

Med hensyn til andre erhvervmæssige kategorier, så synes venstrefløjspartierne især at have haft held med at rekruttere nye vælgere blandt de grupper, der modtager eller giver undervisning. En sammenligning af støtten til arbejderpartierne blandt studerende og lærlinge i 1961-62 og i 1974 viser en generel stigning i arbejderpartiernes stemmetal. Støtten til Socialdemokratiet er faldet (1961-62: 34%; 1974: 22%), men støtten til venstrefløjen er steget mærktbart (1961-62: 4%; 1974: 42%). (Figur 3). Det må bemærkes, at i løbet af 60'erne og begyndelsen af 70'erne er den sociale sammensætning af unge med stemmeret, der stadig går i skole eller er i lære, blevet ændret ved hjælp af en række uddannelsesreformer, og at i det mindste en del af ændringen i denne gruppes politiske synspunkter er en genspejling af denne ændring i den sociale baggrund³⁸. Mens der findes relativt få data vedrørende læreres politiske tilhørsforhold, så antyder de, der findes, at lærere udgør en betydelig del af de socialistiske vælgere blandt funktionærerne. Således viste den undersøgelse, Gallup foretog for Glans i 1974, at lærere udgjorde 2% af Socialdemokratiets vælgere, 7% af SFs, 5% af DKPs og 23% af VSs.³⁹

Figur 3.
Stemmefordeling blandt studerende og lærlinge, 1961-62 og 1974 i %.

Kilde: 1961-62: Gallup Markedsanalyse - 1974: AIM

Bemærk: Kategorien »andre uden beskæftigelse« brugt både af Gallup og AIM inkluderer enkelte, som ikke er under uddannelse, f.eks. rentier - kapitalister.

Holdninger hos socialistiske vælgere

Data vedrørende holdninger hos danske vælgere er mindre pålidelige end dem, der drejer sig om deres sociale og økonomiske kendetegn. Holdningsspørgsmål er ofte dårligt formuleret, bliver sjældent stillet mere end én gang, og stikprøvens størrelse for partier til venstre for Socialdemokratiet er generelt for lille til, at man kan udtale sig med sikkerhed. Men et par ting kan siges om holdninger med betydelig sandsynlighed.

1) Subjektiv klasseidentifikation er vigtigere end objektiv klasseidentifikation, når man skal afgøre, om en person stemmer på et arbejderparti. Af arbejdere, som identificerede sig med arbejderklassen, stemte 66 % i 1966 på Socialdemokratiet og 24 % på SF eller DKP (Antal: 232); af arbejdere, der identificerede sig med middelklassen, stemte 59 % på Socialdemokratiet og 4 % på SF/DKP (Antal: 70). Af funktionærer, der identificerede sig med arbejderklassen, stemte 54 % på Socialdemokratiet, 19 % på SF/DKP; af funktionærer, der identificerede sig med middelklassen, stemte 16 % på Socialdemokratiet, 8 % på SF/DKP (Antal: 148).⁴⁰

2) Forældres valg af parti spiller en betydelig rolle. Ni ud af ti fra arbejderfamilier, hvis fædre stemte på et socialistisk parti, stemmer selv på et socialistisk parti. I denne gruppe viste en undersøgelse i 1964, at Socialdemokratiet fik 73 %, SF/DKP 16 % (Antal: 190). Blandt arbejdere, hvis fædre stemte på et bor-

gerligt parti, stemte kun halvdelen på et arbejderparti (Socialdemokratiet 52 %, SF/DKP 1 %). Det samme mønster genfindes hos handels- og kontoransatte.⁴¹

3) Med hensyn til holdninger til indenrigspolitiske spørgsmål, så viser undersøgelser, at SF-vælgere konsekvent befinder sig til venstre for socialdemokratiske vælgere i alle sager, der drejer sig om økonomisk planlægning, beskatning, socialisering af industrien, statskontrol med låntagning og investering, og sociale udgifter.⁴²

4) SF-vælgere er praktisk talt enige i deres syn på udenrigspolitik, især hvad angår Fællesmarkedet og NATO, og i deres kamp for at skære ned på forsvarsudgifterne. Forskellen mellem SF- og Socialdemokratiets vælgere er klarere i denne slags spørgsmål, end den er i indenrigsspørgsmål. *Alt materiale tyder dog på, at rene udenrigsspørgsmål kun er af sekundær betydning for SF-vælgere.* Adspurgt om, hvad de anså for at være de vigtigste spørgsmål på tidspunktet for 1968-valget, nævnte 79 % af SFs vælgere arbejdsløsheden, 48 % skatterne, 24 % boligproblemet, og 2 % nævnte udenrigspolitikken.⁴³ (Antal: ca. 90). Henning Dalengaard fandt, at SFs vælgere altid prioriterede indenrigsspørgsmål - skatter, boligpolitik, og den generelle økonomiske situation - højere end udenrigs- og forsvarspolitik. Kun landbrugspolitikken rangerede lavere.⁴⁴ Den eneste undtagelse til denne generelle regel var spørgsmålet om Fællesmarkedet, men virkningen af Danmarks medlemskab af EEC på indenrigspolitikken var så indlysende, at det er svært at påstå, at vælgere anså det for et udenrigspolitisk anliggende.

På grund af manglen på vægt blandt vælgere på selve udenrigspolitikken er det svært at hævde, at den er årsag til venstrefløjens opbakning. Men ved at være skarpt trukket op kan den dog tjene som brændpunkt for hjemlig utilfredshed.

5) SF-vælgere blandt funktionærer har konsekvent en større tendens til at støtte partiets linie i spørgsmål om politik på enkeltområder og strategi, end SF-vælgere blandt arbejdere har. Den simpleste forklaring på dette fænomen er, at mange funktionærer støtter SF på grund af dets politiske standpunkter, mens mange arbejdere støttede det, fordi det så ud til at være både radikalt og dansk, uden at lægge videre mærke til dets politiske standpunkter.

SFs medlemmer og aktivister

Et socialistisk parti er i teorien mere end en valgmaskine til at skaffe politikere i parlamentet. Det er forpligtet over for en politik, som er besluttet af dets medlemmer, og en væsentlig grad af aktivitet forventes af dem. Af en række gode og mindre gode grunde har der ikke været mange undersøgelser af medlemskarens sammensætning og medlemmernes holdninger hos partierne på venstrefløjen. SF er usædvanlig i sin villighed til at underkaste sig ransagelse af udenforstående.

Undersøgelse af SFs medlemmer og aktivister

Inden for SF er det almindeligt anslået, at 50 % af dets medlemmer ikke gør noget ud over at betale kontingent. 20-30 % kommer til møder en eller to gange om året. 10 % kommer til møde hver eller hveranden måned. 10 % bruger noget tid hver uge på partiarbejde. Denne sidste gruppe udgør partiets organisatoriske ryggrad. Den organiserer de lokale aktiviteter, passer duplikatoren, deler materiale ud på arbejdspladserne, sælger partiavisen, stiller arbejdskraft til rådighed i lokale og nationale valgkampagner og udfører de andre nødvendige hverv, der holder partiafdelingerne gående.

Dette aktivistniveau lever måske ikke op til det leninistiske ideal, men det er nok til at skelne SF fra demobiliserede massepartier. I Socialdemokratiet anslås det, at ikke mere end 10-15 % kommer til bare ét møde om året.

I undersøgelsesperioden maj-juni 1974 stod SFs medlemstal fast på 6.900. Heraf ansås omkring 700 for at være »aktivister«; de andre 6.200 var »normale« medlemmer.

Delegerede på kongressen i 1974 blev undersøgt som eksempel på partiaktivisterne. Traditionelt er partiet imod, at partieliten - hovedbestyrelses- og folketingsmedlemmer - vælges som delegerede med stemmeret,⁴⁵ og deltagelse i det tre-dages årsmøde giver ingen prestige eller andre goder af den art, som kunne gøre status'en som delegeret til en eftertragtet ære. (Dengang der var mindre og sjældnere kongresser, førte status'en som delegeret nogle af disse ting med sig). 88 % af de 210 delegerede med stemmeret udfyldte spørgeskemaet.

Af grunde, der vedrører svarprocenten, blev alle medlemmer af en lille gruppe repræsentative lokalafdelinger undersøgt som eksempel på SF-medlemmer. 13 lokalafdelinger blev spurgt; 10 deltog i det endelige resultat. 53 % af deres 673 medlemmer besvarede spørgeskemaet. To spørgsmål må rejses her: 1) hvor repræsentativt var materialet? og 2) hvor repræsentative var de, der svarede?

Det nuværende SF-medlemskartotek indeholder kun navne og adresser, mens det kartotek, der var i brug indtil 1972, også indeholdt oplysninger om erhverv og fødselsdato. 9 ud af 10 lokalafdelinger, der var med i 1974-undersøgelsen, eksisterede i 1972, og det er muligt at sammenligne fordelingen af disse 9 afdelingers medlemmer i 1972 med et tilfældigt udsnit af det samlede partis medlemmer på den tid ud fra tre kriterier. I det hele taget var de udvalgte lokalafdelinger repræsentative for partiets medlemsskare som helhed, hvad angår alder og erhverv, men de havde lidt flere kvindelige medlemmer end partiet som helhed.

Det er mere problematisk at spekulere over, hvor repræsentative de 53 %, der svarede, var for alle de 10 lokalafdelingers medlemmer i 1974. Det er umuligt at fastlægge den erhvervsmæssige og kønsmæssige sammensætning af de 10 lokalafdelinger på det tidspunkt, hvor undersøgelsen blev foretaget. I Tabel 7, kolonne 2 kan det ses, at fordelingen af dem, der svarede i 1974, afveg væsentligt fra sammensætningen af det tilfældige udsnit i 1972 med hensyn til disse kendetegn.

Tabel 7.

Fordeling af SF-medlemmer og aktivister efter alder, uddannelse, erhverv og køn i 1972 og 1974 i %.

	1972 Stikprøve	1974 Undersøgelse af medlemmer	1974 Undersøgelse af aktivister
ALDER:			
Født før 1919	21	11	3
1920-29	25	18	13
1930-39	23	21	29
1940-49	24	35	42
efter 1950	5	13	13
Uoplyst	-	3	1
Total	100	101	101
Median fødselsår	1932	1940	1942
UDDANNELSE:			
- 7 år	uoplyst	42	31
8-12 år	uoplyst	19	27
over 13 år	uoplyst	36	41
Uoplyst	uoplyst	3	1
Total	uoplyst	100	100
ERHVERV:			
<i>Arbejdere:</i>			
Ufaglærte	20	12	12
Faglærte	21	13	19
<i>Funktionærer:</i>			
Lærere	6	13	18
Andre funktionærer med højere uddannelse	1	8	6
Andre højere funktionærer med ledende stillinger	3	7	11
Lavere funktionærer (ekspedienter, kontorister, teknikere)	16	14	13
Selvstændige	1	4	3
Pensionister	6	5	1
Husmødre	14	6	1
Studerende	12	16	16
Uoplyst	-	3	-
Total	100	101	100
N	504	336	185
KØN:			
Mænd	70	67	78
Kvinder	30	33	22

Kilde: 1972: Medlemsstikprøve. - 1974: Medlemmer: Medlemmer af de undersøgte lokale SF-afdelinger, som ikke deltog i landsmødet som delegerede, medlemmer af hovedbestyrelsen eller personale.

Aktivister: Landsmødedelegerede 1974.

De to grupper i Tabel 7, kolonne 1 og 2 er selvfølgelig *ikke* udsnit af den samme population. SF havde en stor tilstrømning af nye medlemmer under og efter Fællesmarkeds-folkeafstemningen i 1972. 28 % af dem, der svarede i de 10 lokalafdelinger, meldte sig ind i SF i 1973 eller 1974. Der var en mærkbar forskel i den erhvervsmæssige sammensætning af de nye medlemmer i 1973-74, sammenlignet med dem, der meldte sig ind tidligere. Blandt dem, der besvarede spørgeskemaet, var 30 % af de nye medlemmer fra 1958-72 arbejdere i 1974. Af dem, der blev medlemmer i 1973-74, var kun 14% arbejdere i 1974. Det meste af forskellen i stikprøvernes sammensætning med hensyn til fødselsår kan også forklares ud fra de nye medlemmer. Den erhvervsmæssige fordeling i 1974 genspejler formodentlig også forskelle i svarprocent hos forskellige erhvervsgrupper. Husmødre og arbejdere er underrepræsenteret; lærere og højerestående funktionærer er overrepræsenteret. Hvis man vil generalisere fra undersøgelsesmateriale til hele SFs medlemsmasse, så kræver det derfor, at der lægges speciel vægt på de holdninger, der gives udtryk for af de grupper, der har en særlig lav svarprocent: arbejdere, husmødre og ældre partimedlemmer.

Tre yderligere forbehold med hensyn til spørgeskema-undersøgelsen må nævnes:

For det første betegner udfyldelsen af spørgeskemaet i sig selv en grad af aktivisme. I det omfang politiske holdninger er knyttet til aktivisme er holdningerne hos dem, der besvarede spørgeskemaet, måske ikke repræsentative for dem, der ikke gjorde det.

For det andet er udfyldelse af et spørgeskema ikke handling. En mand, der sidder ved sit køkkenbord en søndag aften og udfylder et spørgeskema, svarer muligvis anderledes på spørgsmålet om, hvorvidt han er tilhænger af ulovlige strejker, end han ville gøre på sit arbejde om mandagen. Desuden er aktivister formodentlig bedre i stand til at vurdere deres sandsynlige reaktion på hypotetiske situationer, end et gennemsnits-partimedlem er.

For det tredje er værdien af SF-dataene fra 1974 begrænset af manglen på sammenlignelige data for Socialdemokratiet og DKP. Det faktum, at faglærte arbejdere udgjorde en større del af SFs medlemmer i 1974 end ufaglærte - det modsatte var tilfældet i befolkningen som helhed - giver f.eks. ikke automatisk den konklusion, at SF er mere tiltrækkende for faglærte (med deres højere indkomst, højere abstraktionsniveau osv.) end for ufaglærte; det er muligt, at faglærte arbejdere udgjorde en større del af *alle* danske arbejderpartier. De eneste sammenlignelige tal for DKP (1972) tyder på, at når man betragter den samme aldersgruppe, så ligner SF og DKP hinanden med hensyn til erhvervsmæssig struktur, men ikke med hensyn til alder (DKP-medlemmer var ældre), og heller ikke med hensyn til, hvor længe de havde været i partiet.⁴⁶

SFs kongresdelegerede 1959-74

Det er muligt at sammenligne de delegerede ved landsmødet i 1974 med de delegerede ved de foregående SF-kongresser og landsmøder ud fra nogle få objektive kriterier. De delegeredes erhverv og alder oplyses almindeligvis ved regi-

streringen. Skønt SFs ikke-bureaukratiske organisering ikke fremmer respekt for sådanne optegnelser, så kunne data vedrørende de delegerede ved 7 af 15 partikongresser og landsmøder dog opdrives.

Der er sket mærkbare ændringer siden 1959 (Tabel 8). Andelen af arbejdere blandt de delegerede er faldet fra tæt ved 60 % til omkring 30 %. I perioden mellem 1959 og 1969 er dette fald forbundet med en mærkbar stigning i andelen af funktionærer blandt de delegerede, som blev fordoblet fra 16 % til 30 %. Siden da har andelen af funktionærer stabiliseret sig, mens den fortsatte nedgang i antallet af arbejdere er blevet forbundet med et spring i antallet af studerende og lærere fra omkring 20 % til 30 %. Der har været gradvis og stadig nedgang i de delegeredes gennemsnitsalder, fra 38,5 i 1959 til 34,5 i 1974. Endelig har der været en betydelig stigning i andelen af kvinder blandt de delegerede, fra 5 % på SFs første kongresser til 22 % i 1974.

Tabel 8.
Delegerede til SFs kongresser, 1959-1974.

Erhvervi %	(1) juni 1959	(2) 1961	(3) 1963	(4) juni 1967	(5) 1969	(6) 1970	(7) 1974
Arbejdere	60	57	53	40	40	31	31
Funktionærer	16	19	20	32	31	27	29
Lærere	14	10	12	24	7	15	18
Studerende	5	8	8	24	12	15	17
Andre [1]	5	7	7	3	10	12	5
Total	100	101	100	99	100	100	100
Gennemsnitsalder	38,5	38	38	uoplyst	36	35	34,5
Antal kvinder i %	5	5	5	10	15	13	22
N	63	91	95	143	uoplyst	uoplyst	185
Total antal delegerede	63	92	99	163	116	129	210

Kilder: Kolonne 1-3: Minavisens arkiv. Kolonne 4: Ingemar Glans, »SF i Danmark«, *Kontrast*, 1/1968. - s. 44-45. Kolonne 5-6: *SF orientering* 1/1971. Kolonne 7: 1974 SF-undersøgelse.

[1] »Andre« inkluderer husmødre, selvstændige og pensionister. Tallene for »andre« i 1969 og 1970 inkluderer muligvis dem, hvis beskæftigelse ikke var oplyste.

Som de fremstår, tyder tallene på en ændring i sammensætningen af SF-aktivisterne, som kan sammenlignes med ændringen i partiets stemmeandel. I hvilken udstrækning kan disse ændringer tages, som de fremstår?

Svaret er ikke krystalklart. Der er flere kvinder, flere funktionærer, flere studerende og flere lærere blandt SFs aktivister i dag end i 1959. Men deres øgede repræsentation ved landsmøderne, på bekostning af arbejdere, genspejler også tre udefrakommende faktorer:

1) DKP havde partienheder på større fabrikker; og nogle af disse blev gentaget, da SF blev dannet. På kongressen i juni 1959, den sidste der havde delegerede med stemmeret fra fabriksklubber, var 10 % af de deltagende arbejdere valgt af fabriksenheder.

2) Stigning i antallet af kvinder påvirker automatisk den erhvervsmæssige fordeling af de delegerede, da næsten ingen kvinder er faglærte arbejdere.

3) Stigningen i landsmødets størrelse har ændret dets sammensætning. De 63 delegerede på kongressen i juni 1969 repræsenterede 52 partienheder; de 210 delegerede i 1974 repræsenterede 110 lokalafdelinger. 10 af enhederne i 1959 sendte mere end 1 delegeret; 57 af de 110 lokalafdelinger i 1974 sendte mere end 1. Der er en klar tendens i de større lokalafdelinger til at udvælge kongresdelegerede med henblik på at opnå balance, specielt hvad angår unge, arbejdere og kvinder. Denne balance er uformel og lokal; SF havde ikke noget kvotasytem på det tidspunkt, da undersøgelsen blev foretaget.

Tabel 9 genspejler betydningen af delegationens størrelse for andelen af kvinder i delegationen. Parti-lokalafdelinger, der sender mindst 4 delegerede, er dobbelt så tilbøjelige til at vælge kvinder som delegerede som lokalafdelinger, der kun sender 1 delegeret. Mens lokalafdelinger, der kun sendte 1 delegeret, ofte valgte en lokal fagforeningsformand eller tillidsmand som deres eneste delegerede, valgte ikke en eneste lokalafdeling, der sendte så mange som 3 delegerede, udelukkende arbejdere.⁴⁷

Tabel 9.

Repræsentation af kvinder efter størrelsen af lokale SF-delegationer ved kongressen i 1974.

Delegationens størrelse	Antal lokalafdelinger	Total antal delegerede	Antal kvinder	Kvindeprocent
1 delegeret	43	43	7	16%
2 delegerede	28	56	12	21%
3 delegerede	17	51	11	22%
4 eller flere delegerede	12	66	20	30%

SF-medlemmers og aktivisters baggrund 1974

Undersøgelsen fra 1974 giver en mere detaljeret beskrivelse af partiets sammensætning end tidligere undersøgelser.⁴⁸ Mens landsmøde-delegerede udgør et temmelig godt billede af alle partiets aktivister - alle de følgende tal vedrørende »aktivister« stammer fra svar på spørgeskemaet fra de delegerede i 1974 - så er ikke-delegerede fra de 10 lokalafdelinger ikke så repræsentative som eksempel på almindelige medlemmer. Gruppen indeholder et større antal delvist aktive og et mindre antal passive kontingentbetalere end partiet som helhed.

Stikprøverne af partimedlemmer og aktivister ligner hinanden meget med hensyn til alder, erhverv, uddannelse, klassebaggrund og politisk socialisering (Tabel 7, kolonne 2 og 3). En væsentlig del af forskellen mellem de to grupper

fremkommer ved, at pensionisters alder og helbred begrænser deres aktivitet. Forskelle er der dog stadig. Den erhvervsmæssige fordeling af landsmøde-delegerede er skæv i forhold til hele partiets medlemsskare. Færre husmødre (6 % af medlemsstikprøven, 1 % af delegeretstikprøven) og færre pensionister (5 % af medlemmerne, 1 % af de delegerede) sendes til landsmødet. De erstattes af lærere (13 % medlemmer, 18 % delegerede), andre højerestående funktionærer (7 % medlemmer, 11 % delegerede) og faglærte arbejdere og lærlinge (13 % medlemmer, 19 % delegerede). Handels- og kontorfolk, ufaglærte arbejdere og studerende fandtes i begge grupper i samme antal. Det må imidlertid bemærkes, at studerende formodentlig udgør en større andel af SFs aktivister, end deres antal på landsmøderne tyder på, for de starter deres politiske aktivitet som studerende, og det tager noget tid (selv i SF), før nye aktivister bliver valgt som delegerede.

Landsmødedelegerede er noget yngre end partimedlemmer, og der er færre kvinder blandt dem (22 %) end blandt medlemmerne (33 %).

Aktivister er højere uddannet end medlemmer, 68 % har haft mere end de lovpligtige 7 års skolegang, i modsætning til 55 % af medlemmerne. Når man tager den hurtige ekspansion i det danske uddannelsessystem i de sidste 15 år i betragtning, er forskellen i uddannelsesniveau delvis et spørgsmål om alder: pensionister havde ikke stor mulighed for at få mere end den lovpligtige minimumsskolegang.

Partiets aktivister genspejler bogstavelig talt partiets medlemmer med hensyn til samfundsmæssig baggrund (Tabel 10). Halvdelen af hver gruppe kommer fra et arbejdsmiljø. Der er en svag tendens til, at aktivister kommer fra en smule højere samfundslag end andre medlemmer, men en stor del af den seneste tilstrømning til SF af funktionærer, lærere og studerende kom fra arbejderhjem. Rundt regnet 40 % af funktionærerne i partiet kom fra arbejderhjem.

Tabel 10.

SF-medlemmers og aktivisters samfundsmæssige baggrund, 1974 i %.

Fædres erhverv:	Medlemmer	Aktivister
Ufaglærte arbejdere	27	25
Faglærte arbejdere	22	22
Funktionærer med universitetsuddannelse	16	17
Andre højere funktionærer	3	8
Lavere funktionærer	8	9
Selvstændige	19	16
Uoplyst	5	4
Total	100	101
N	336	185

Den store sociologiske lighed mellem partimedlemmer og aktivister svarer til ligheden i de to gruppers tidligere politiske aktivitet. (Tabel 11). Delegerede har en lidt større tendens til at have været medlemmer af et andet parti, før de meldte sig ind i SF, end medlemmer har. Men i begge tilfælde har omkring 2/3 ikke tidligere været medlem af noget parti. Blandt dem, der har været partimedlemmer, er mønstret ens for aktivister og medlemmer: den største gruppe har været medlem af Socialdemokratiet, tæt fulgt af DKP⁴⁹ og længere ude af VS og de borgerlige partier. De fleste af de tidligere DKP-medlemmer meldte sig ind i SF i begyndelsen af dets eksistens.

Tabel 11.
SF-medlemmers og aktivisters politiske baggrund i 1974 i %.

	Medlemmer	Aktivister
<i>A. Tidligere partimedlemskab:</i>		
Ingen	69	62
Kommunist	11	12
Socialdemokrat	12	15
Venstresocialist	2	3
Ikke-socialist	3	5
Uoplyst	3	3
Total	100	100
<i>B. Tidspunkt for medlemskab af SF:</i>		
1958-59	11	11
1960-65	13	13
1966-67	7	4
1968-71	20	27
1972	17	24
1973-74	29	19
Uoplyst	3	2
Total	100	100
N	336	185

Der er ikke stor forskel mellem delegerede og medlemmer med hensyn til, hvor længe de har været medlemmer af partiet (Tabel 11). 11 % af begge grupper blev medlemmer, da partiet blev dannet. Ikke overraskende er der tendens til, at de nyeste medlemmer i partiet bliver underrepræsenteret blandt delegerede. »Kun« 19 % af de delegerede på landsmødet i 1974 var blevet medlemmer i de sidste 18 måneder, mens 29 % af partiets medlemmer var blevet det.

Kort sagt er ligheden mellem SFs medlemmer og aktivister stor med hensyn til samfundsmæssige kendetegn, baggrund og tidligere politiske virksomhed. Der hvor de afviger fra hinanden ud fra objektive kriterier - holdninger vil blive undersøgt senere - er med hensyn til aktivitet. Delegerede må selvfølgelig afvige fra medlemmer med hensyn til aktivitet, hvis delegerede skal tjene som vores eksempel på partiaktivister. Og det gør de. På trods af, at 62 % af landsmødets delegerede var gået ind i SF i 1970 eller senere, havde 88 % af dem en eller anden partistilling, eller havde haft det: 25 % havde været formænd for lokalafdelinger, 72 % havde været lokale bestyrelsesmedlemmer, og 48 % havde været partiets kandidater ved kommunevalg. Sammenlignende kan det nævnes, at 61 % af de »almindelige« medlemmer aldrig havde haft nogen slags partistilling eller været partirepræsentant på deres arbejdsplads. Gennemsnitsantallet af alle slags partistillinger, som medlemmer havde eller havde haft, var 0,9; som delegerede havde eller havde haft: 3,3; som medlemmer af hovedbestyrelsen havde eller havde haft: 5,9.

Motivationer og holdninger

Man kan gøre tilfredsstillende karriere i nogle af de socialistiske partiers bureaukrati; SF er ikke et af dem. Medlemskab af SF er ikke befordrende for en karriere i andre institutioner, og det er til skade i nogle, specielt i fagforeningshierarkiet. Et rationelt menneske skal ikke melde sig ind i SF for at fremme sin personlige karriere. Så hvorfor melder folk sig ind? Undersøgelsen stillede dette spørgsmål direkte, i åben form, og svarene var vidt forskellige. Svarene er kategoriseret i Tabel 12.

Tabel 12.

Angivne grunde for at melde sig ind i SF.

Socialistisk Folkeparti. Stikprøve 1974 (flere svarmuligheder).

Spørgsmål:

Var der nogle punkter i SF's program eller politik der havde stor betydning for, at du meldte dig ind?

a) nej

b) ja, følgende _____

	Procent af alle besvarede der angav grund
<i>Ideologi og politik</i>	
Generel klasse og/eller socialistisk overbevisning	10
SF's ideologi generelt og/eller specifikke elementer af den	17
Specifikke SF holdninger til udenrigspolitik	11
<i>»Urokkelige principper«</i>	
Anti-militarisme	26
EF-modstand	21
Andre udenrigspolitiske spørgsmål	4
<i>Strategi</i>	
SF frem for DKP og S	7
SF's strategi	5
SF's organisation, specifikke handlinger	3
<i>Andet</i>	
Personligheder i SF's ledelse (Aksel Larsen)	2
Andre grunde	3
Ingen særlig grund	32
Ikke oplyst	6

(N=561)

Motivationer

Omkring 1/3 af dem, der svarede, udtalte, at der ikke var nogen speciel grund til, at de meldte sig ind. I de interviews, der fulgte efter undersøgelsen, fremkom det, at mange af dem, der svarede på denne måde, havde meldt sig ind på grund af generelle socialistiske synspunkter. At melde sig ind i SF krævede ikke nogen speciel motivation. »Jeg har altid været socialist«; »Jeg blev 21 en uge før valget, og jeg syntes, jeg burde være medlem af et parti«. Disse svar var typiske.

Blandt dem, der anførte specifikke grunde til at blive medlem, var SFs anti-militære og anti-EF synspunkter de oftest nævnte. Derefter fulgte SFs ideologi generelt, eller specifikke elementer af den, specifikke indenrigspolitiske syns-

punkter (især boligpolitikken), generelle socialistiske og klasse-fornemmelser, og valg af SF fremfor DKP og Socialdemokratiet (jvf. Tabel 12).

Alle grupper i partiet giver i forbløffende grad udtryk for de samme grunde til at melde sig ind. Ikke blot er overensstemmelsen i fordelingen mellem arbejdere og ikke-arbejdere (omfattende funktionærer, studerende, lærere, folk i liberale erhverv og selvstændige) imponerende, men også graden af lighed mellem arbejdere og de mest intellektuelle grupper i partiet, studerende og lærere, er tilsvarende imponerende. Arbejdere har en noget større tendens til at anføre klassetilhørsforhold, ideologi og socialistisk sindelag, mens studerende og lærere hælder mere til anti-militarisme (og studerende til strategi), men forskellene er ikke statistisk signifikante (0.95). Ligeledes er der stor overensstemmelse mellem medlemmer og aktivister. Politisk baggrund påvirker ikke i væsentlig grad motivationerne for at melde sig ind.

Der har gennem tiderne været en bemærkelsesværdig konsistens i de anførte årsager til at blive medlem. Anti-militarisme, generel tilslutning til SFs ideologi, og generel socialistisk og klasse-mæssig bevidsthed indtager konstant de fremtrædende pladser. Der er kun sket én væsentlig ændring: EF-spørgsmålet kom i forgrunden i 1971-72. Af dem, der blev medlemmer af partiet før 1971, nævnte kun 2 % modstand mod Fællesmarkedet som deres vigtigste grund til at melde sig ind. Dette tal steg til 19 % blandt dem, der meldte sig ind i 1971, til 45 % af de nye medlemmer i 1972 (folkeafstemningsåret), og faldt igen til 21 % i 1973 og 13 % i 1974.

Socialistiske modeller

DKP havde hævdet, at Sovjetunionens politik var - om ikke identisk med socialisme, så i det mindste den rigtige vej at nå dertil. Lige fra SFs stiftende landsmøde i februar 1959 var der bogstavelig talt enighed i SF om, at Sovjetunionen ikke var en hensigtsmæssig model for Danmark. Mens Jugoslavien nu og da er blevet begunstiget med venlige kommentarer, var der ingen, der påstod, at det var en model, der var hensigtsmæssig at overføre til dansk grund. En autonom dansk vej til socialismen var en fundamental forskrift for SF. Men man kan lære af udenlandske modeller, og det omfang, som SF-medlemmer anser andre lande for værd at lære af, siger en hel del om deres opfattelse af socialisme i Danmark.

SF-medlemmerne blev bedt om at opstille 6 lande (Sovjetunionen, Jugoslavien, Kina, Sverige, Cuba og DDR) i rækkefølge ud fra, hvor meget danske socialister kunne lære af hvert af dem som *positive* eksempler. De 6 lande blev opstillet enkeltvis på en skala, der gik fra 1 til 5; 1 svarede til »der kan læres meget«; 5 svarede til »der kan intet læres«. Jugoslavien og Kina kom øverst på listen som de mest positive eksempler med et gennemsnitsresultat på 2,4 hver. Cuba og Sverige fulgte med et gennemsnitsresultat på 3,1, og Sovjetunionen og DDR dannede bagtrop med henholdsvis 3,5 og 3,6.

I de interviews, der blev foretaget efter undersøgelsen, fremkom det, at man vidste meget lidt om Cuba og relativt lidt om DDR. Positive reaktioner over for Cuba var generelt motiveret af, at det var »revolutionært«, snarere end at der

var noget specielt, danskere kunne lære af. DDR var offer for udtalt anti-tysk fordom hos SF-medlemmerne. Synspunkter vedrørende de andre fire lande var mere generelt motiveret af politiske holdninger, skønt disse holdninger ikke nødvendigvis stemmer overens med landenes faktiske politik.

Med hensyn til Jugoslavien blev arbejdernes selvstyre-system uvægerligt nævnt som noget positivt. Jugoslavernes evne til at balancere mellem øst og vest uden for militære blokke blev sommetider nævnt. Svenskernes neutralitet fik gunstig omtale, specielt i relation til deres beslutning om ikke at træde ind i EF. Sverige fik også høje karakterer for dets sociale velfærdssystem, specielt med henblik på pensionister (som gav Sverige et gennemsnitsresultat på 2,0) og ufaglærte arbejdere (2,9). De spredte gunstige bemærkninger om Sovjetunionen havde noget modstræbende over sig: på trods af alt har russerne socialiseret industrien, afskaffet arbejdsløsheden og forbedret levevilkårene.

Den yderst positive reaktion over for Kina var ikke baseret på latent maoisme i SF. Snarere opnåede kineserne det gode resultat af samme grunde - og af de samme mennesker - som jugoslaverne: begge bekæmpede bureaukratiet. Der var ingen rosende omtale af Maos doktriner om krig, Mao-kulten, kinesernes støtte til EF eller andre aspekter af den kinesiske udenrigspolitik, eller af den hårde kurs mod »revisionismen«; i stedet blev rotation af funktionærer, obligatorisk fabriks- og landbrugsarbejde for bureaukrater, og ødelæggelsen af en spirende bureaukratisk herskende klasse under Kulturrevolutionen positivt omtalt.

Der er holdningsforskelle blandt de forskellige erhvervsgrupper i SF. Holdninger over for Sovjetunionen er ret konstante, selv om studerende (3,6) og lærere (3,7) er mere kritiske end arbejdere (3,4). Der er mindre forskel blandt grupperne med hensyn til holdninger over for Jugoslavien. Med hensyn til Kina er studerende og lærere mærkbart mere positivt indstillede end arbejdere: studerende og lærere er mere positive over for Kina (2,1) end over for Jugoslavien (2,4), mens det modsatte er tilfældet blandt arbejdere (henholdsvis 2,7 og 2,4). Studerende er mindst positive over for Sverige, som af dem får et gennemsnitsresultat (3,5), der er næsten lige så lavt som Sovjetunionens (3,6); pensionister og ufaglærte arbejdere er mest positive over for Sverige.

Holdningerne over for modellerne bliver mere polariserede, eftersom man bevæger sig op gennem graderne af partiaktivitet (Fig.4). Den negative holdning hos partiet som helhed over for Østtyskland og Sovjetunionen er mere udpræget negativ i toppen end blandt de almindelige medlemmer; ligeledes er den positive holdning over for Jugoslavien og Kina langt mere positiv blandt delegerede og i hovedbestyrelsen end blandt medlemmerne. Ombytning af Cubas og Sveriges positioner angiver en undtagelse til denne regel. Med hensyn til Cuba er det muligt, at der ikke måles andet end graden af sentimental tilknytning til midaldrende revolutionære som Castro, for informationsniveauet er lavt. På den anden side er informationsniveauet om Sverige ret højt, og det er signifikant, at holdningen over for Sverige blandt delegerede og partiledere er meget mindre positiv end blandt medlemmer. Det er helt klart, at det svenske velfærdssystem,

som for danskere at se giver mere, end de selv har, og giver det mere ligeligt fordelt, appellerer stærkt til SF's medlemmer.

Figur 4.
SF's syn på udenlandske modeller for socialisme. Medlemmer, aktivister og ledelse
(gennemsnitsværdier)

Spørgsmål:

Hvor meget positivt tror du danske socialister kan lære af hvert af de følgende lande?

|| Medlemmer og suppleanter af SF's hovedbestyrelse modtog spørgeskemaet. 23 besvarede det. Tallet er for lille til at blive yderligere opdelt, men gennemsnitsværdierne i hele gruppen giver nogen mening.

Strategi

En stor del af spørgeskemaet var viet til spørgsmål om, hvilken strategi der er den rette for SF. Hvilken indflydelse har SF på Socialdemokratiet? (Spm.1). Hvilket parti bør SF stå nærmest? (Spm.5). Og en serie på 9 spørgsmål (Spm.6-14) gav et valg mellem to modsatte synspunkter med hensyn til strategi og taktik.⁵⁰ Alternativerne medfører en polarisering af holdningerne. Man må behandle resultaterne af de enkelte spørgsmål med varsomhed. Hvis man ser på resultatet af spørgsmål 8, kan man f.eks. ikke sige, at x procent af SF's medlemmer er tilhængere af et midlertidigt proletariats diktatur. De 9 spørgsmål er derfor ikke blevet anvendt separat, men snarere til at opbygge en skala over radikalisme med hensyn til midler, hvor skalaværdierne går fra 0 (mindst radikal) til 9 (mest radikal).⁵¹ Værdierne i radikalisme-skalaen er normalt fordelt med et gennemsnit på 4,9.

Disse gennemsnitsværdier viser en mærkbar stigning med hensyn til politisk aktivitet. Blandt partimedlemmer er gennemsnitsværdien 4,4 blandt delegerede

5,8 og blandt hovedbestyrelsesmedlemmer 6,0. Dette er i modstrid med den almindelige danske opfattelse af, at SFs ledelse står noget til højre for dets aktivister, og måske endda for medlemsmassen, men det svarer til, hvad man har konstateret i USA, at holdninger polariseres mere og mere, eftersom man stiger op i partihierarkiet fra den store, grå centristiske vælgerskare.⁵² Og det svarer til, hvad man har konstateret i Sverige, at parlamentariske partigrupper ufravigeligt står til venstre for deres vælgere.⁵³ Desværre ved man ikke meget om SF-vælgernes opfattelse af strategi - kommercielle markedsanalyseinstitutter specialiserer sig ikke i at stille spørgsmål om overgangen fra kapitalisme til socialisme - men det står klart, at inden for selve partiet er forskellene i opfattelsen af strategi væsentligt større end forskellene i social og politisk baggrund, i social og økonomisk status, og i holdninger over for politiske prioriteter.

Tabel 13.

Radikalisme set i forhold til alder og erhverv. Gennemsnitsværdi på radikalisme-skala [1].

Adspurgtes alder, år	Beskæftigelse hos adspurgte					
	Ikke-arbejdere [2]		Arbejdere [3]		Total [4]	
	Skala-værdi	N	Skala-værdi	N	Skala-værdi	N
-24	5.6	(52)	5.8	(18)	5.6	(71)
25-34	5.4	(158)	5.5	(43)	5.4	(208)
35-44	5.2	(84)	5.0	(44)	5.1	(133)
45-54	3.5	(46)	5.0	(33)	4.3	(95)
55 og derover	3.4	(17)	4.9	(14)	3.8	(44)
Uoplyst	*		*		2.8	(10)
Total	5.0	(358)	5.2	(153)	4.9	(561)

* N < 10

[1] Skala-værdierne går fra 0 (mindst radikal) til 9 (mest radikal).

[2] Inkluderer studerende.

[3] Inkluderer lærlinge.

[4] Inkluderer husmødre og pensionister.

Værdierne i radikalisme-skalaen er afhængige af alder, erhverv, og parti-medlemskabets længde. De unge er mere radikale end de gamle. Arbejdere (gennemsnitsværdi 5,2) er mere radikale end funktionærer, lærere og studerende (5,0) (Jvf. Tabel 13). Forskellene i disse to grupper radikalisme er ikke konstante med hensyn til alder; i gruppen under 45 er forskellene mellem arbejdere og funktionærer ret små, mens de i gruppen over 45 bliver mere mærkbare. De, der er i tyverne og trediverne og har ikke-manuelle erhverv, er næsten lige så radikale som de manuelle arbejdere; de, der er i fyrrerne og halvtredserne, er imidlertid utvetydigt mere moderate end manuelle arbejdere

i samme aldersgruppe. Denne adskillelse efter aldersgrupper har helt sikkert forbindelse med studenteroprøret i 60'erne og den efterfølgende holdningsændring over for radikale midler hos middelklassens venstrefløj. I hvert fald er SF-medlemmer med middelklasseerhverv mindre radikale hvad angår midler, end arbejdermedlemmer er.

Tabel 14.

Radikalisme set i forhold til klassebævsig og politisk baggrund. Gennemsnitsværdi på radikalismeskala [1].

	Fædres beskæftigelse					
	Ikke-arbejdere		Arbejdere		Total	
Forældre stemte normalt på	Skala-værdi	N	Skala-værdi	N	Skala-værdi	N
Ikke-socialistisk	4.9	(151)	5.2	(28)	4.9	(181)
Socialdemokrati	4.7	(60)	4.9	(139)	4.8	(207)
Socialdemokrati og SF eller DKP	*		5.0	(21)	5.1	(30)
SF og/eller DKP	5.8	(31)	5.5	(60)	5.7	(94)
Ved ikke	*		4.1	(15)	4.2	(22)
Uoplyst	*		*		2.8	(14)
Total [2]	4.9	(269)	5.0	(267)	4.9	(561)

* N < 10

[1] Skala-værdierne går fra 0 (mindst radikal) til 9 (mest radikal)

[2] Inkluderer 13, hvis forældre skiftede med at stemme på Socialdemokratiet og ikke-socialistiske partier.

Forholdet mellem radikalisme og social og politisk baggrund er entydigt. (Tabel 14). Klassebaggrund påvirker ikke radikalismen. Gennemsnitsværdien for dem, hvis fædre var arbejdere, var 5,0 (N: 267); gennemsnitsværdien for dem, hvis fædre var selvstændige eller funktionærer var en anelse lavere (4,9), (N: 269). På den anden side har forældres valg af *politisk parti* en mærkbar effekt. De, hvis forældre stemte på Socialdemokratiet, havde et gennemsnit på 4,8 (N: 207); de, der ikke havde socialistiske forældre, havde et gennemsnit på 4,9 (N: 181), mens gennemsnittet hos dem, hvis forældre konsekvent stemte på et venstrefløjsparti, var 5,7 (N: 94). De, hvis forældres politiske interesse var så svag, at deres børn ikke kunne huske noget om, hvad de stemte på, fik en mere moderat værdi på 4,2 (N: 22).

Forholdet mellem radikalisme og uddannelse ser dramatisk ud. Gennemsnitsværdien hvad angår radikalisme stiger fra 4,7 hos gruppen med mindre end 8 års skolegang til 5,3 hos dem, der har haft mindst 10 års skolegang. Men igen er det en genspejling af aldersfordelingen. Median alderen for dem, der

kun har haft den lovpligtige skolegang, var 40; for dem, der har haft mindst 13 års skolegang, var den 30.

Et andet mål med hensyn til strategi er de adspurgtes opfattelse af SFs indflydelse på Socialdemokratiet.⁵⁴ På en skala, der går fra 1 til 5, hvor 1 svarer til en høj grad af indflydelse og 5 til overhovedet ingen indflydelse, er gennemsnitsværdierne klumpet sammen lige under midten. Den grad af indflydelse, man forestillede sig, faldt i takt med, at man steg i partiets rækker, fra 3,2 hos medlemmer, 3,4 hos aktivister og 3,6 hos hovedbestyrelsesmedlemmer. Gennemsnitsværdierne efter erhverv var klumpet sammen på samme måde: lærere 3,3; højerestående funktionærer 3,2; lavere funktionærer 3,4; ufaglærte arbejdere 3,2; kun med pensionister (2,9) og studerende (3,5) som outsiders.

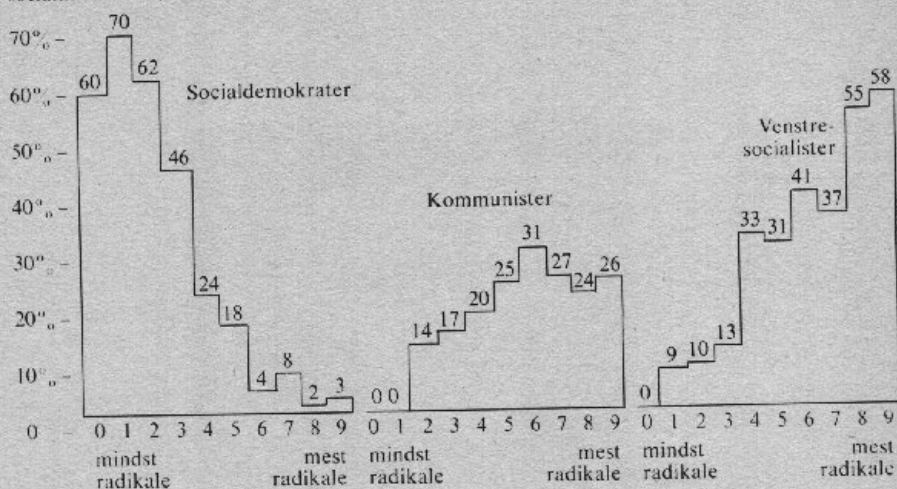
Der er på den anden side en slående korrelation mellem resultaterne i radikalisme-skalaen og opfattelserne af SFs indflydelse. Simpelt udtrykt: jo mere radikal spørgsmålsbesvareren er, jo mindre indflydelse forestiller man sig, at SF har. De, der havde en radikalismeværdi på 0-3 anslog SFs indflydelse til at være mellem »temmelig meget« og »noget«; de, der havde en radikalisme-værdi på 6-9 bedømte dets indflydelse som »meget ringe«. Alternativt havde de, der mente, at det var lykkedes SF at have indflydelse på Socialdemokratiet »i væsentlig grad«, en gennemsnitsværdi på radikalisme-skalaen på 3,9; de, som mente, at SF overhovedet ikke havde haft nogen indflydelse, havde en gennemsnitsværdi på 7,4.

Til slut må nævnes, at der er tæt forbindelse mellem radikalisme-skalaen og svaret på spørgsmål 5: »Hvilket dansk parti mener du, at SF bør stå nærmest?« Sympati over for Socialdemokratiet var størst blandt de mindst radikale (Fig.5); sympati over for VS var størst blandt de mest radikale. Sympati over for DKP nåede et højdepunkt midt på radikalisme-skalaen, men var relativt konstant i den radikale ende og var slet ikke til stede i den moderate ende. Holdningerne varierede også efter alder og erhverv. De ældste, der svarede, foretrak Socialdemokratiet; de yngste VS. Arbejdere var delt mellem Socialdemokratiet og DKP; studerende og lærere valgte VS i overvældende grad. Aktivister og andre partimedlemmer adskilte sig stærkt fra hinanden. (Tabel 15). Blandt medlemmer førte Socialdemokratiet (30%) en smule over DKP (24%) og VS (25%); de sidste to partiers stilling var bogstavelig talt ikke til at skelne. Blandt landsmødedelegerede var VS imidlertid det foretrukne parti, og førte næsten i forholdet 2:1 over DKP (40% mod 22%), og Socialdemokratiet kom ind på en svag tredjeplads (12%).

Det er ikke forbavsende, at radikalisme-skalaen er tæt forbundet med andre politiske holdninger. Et interessant aspekt er dets forhold til de forskellige socialistiske modeller. Holdningerne over for Sverige bliver mærkbart mere negative i takt med, at man bevæger sig fra den moderate ende til den radikale ende af radikalisme-skalaen (2,3 mod 3,8). Omvendt bliver holdningerne over for Kina (2,9 mod 1,8) og Jugoslavien (2,9 mod 2,4) mere positive. Kun holdningerne over for Sovjetunionen (3,5) synes uden forbindelse med radikalisme; landet har bunden for sig selv i alle kategorier.

Figur 5.

Indstilling til andre socialistiske partier: procent af SF-stikprøve der foretrækker tættere binding til socialdemokrater, kommunister og venstresocialister på hvert trin af radikalisme-skalaen.

Tabel 15.

Indstilling til andre socialistiske partier blandt SFs medlemmer og aktivister i 1974 i %.

Spørgsmål: Hvilket dansk parti synes du at SF skulle stå nærmest?

	Medlemmer	Delegerede	Total
Socialdemokrater	30	12	24
Kommunister	24	22	22
Venstresocialister	25	40	31
Socialdemokrater og kommunister og/eller VS	3	2	2
Kommunister og VS	3	4	3
»Sig selv« eller »ingen«	5	15	9
Uoplyst	11	7	9
Total	101	102	100
N	336	185	561

Bemærk: Spørgsmålets ordlyd antydede klart, at der skulle opgives partinavn. Svarene giver ikke en fair sammenligning mellem dem, som foretrak, at SF stod fuldstændig alene, og dem som så mere positivt på samarbejde.

Konklusion

I 1930 og 1935 kunne man genkende ham. Han sad bag oplyste vinduer og drak champagne med smukke kvinder og musik, og man vidste, at han ejede fabrikken og havde nægtet at forhøje ens løn i går ... I dag er kapitalen ofte mere anonym. Kapitalister og aktionærer ved ofte ikke engang, om de ejer aktier i det ene eller det andet selskab. De har opfundet en masse måder at forvalte kapital på, som Karl Marx aldrig havde kunnet forudse. Og det er lykkedes dem at styre os ind i et velfærdssamfund, som fundamentalt er et sygt samfund, som stadig hviler på profitbegær, og som er totalt ligeglad med mennesker.
Københavnsk typograf. 1971.

Ved hjælp af et meget belejligt samarbejde med de borgerlige partier har det danske socialdemokrati opbygget en velfærdsstat, der reducerer materiel nød til et minimum. Dets succes har været imponerende. Levestandarden er blevet forbedret for dem, der er uden for arbejdsstyrken, og selve arbejdsstyrken er blevet beskyttet mod indkomsttab, og visse væsentlige offentlige ydelser, såsom sygesikring, er blevet etableret på basis af behov frem for betalingsevne. De rester af nagende fattigdom, der stadig er en realitet i en stor del af den vestlige industrialiserede verden, er forsvundet i det socialdemokratiske Skandinavien. Selv om kompromis'er med de borgerlige partier krævede udsættelse på ubestemt tid af opbygningen af et socialistisk samfund, så mente de, der materielt havde lidt størst afsavn, åbenbart, at det var en rimelig handel: de stemte i overvældende grad på Socialdemokratiet.

Mens stigningen i tilslutningen til partier til venstre for Socialdemokratiet - 3 % i 1957 til 12 % fra 1966 til nu - ikke ser ud af meget ved siden af Mogens Glistrups opbakning, så var den sandelig uventet. Ifølge den gængse opfattelse var forholdene ugunstige. Danmark var netop på vej ud af en økonomisk cyklus, der kunne karakteriseres som stop-start-stop, og som havde præget landet i begyndelsen og midten af 50'erne, med høj arbejdsløshed, og ind i en periode med hurtig økonomisk fremgang og minimal arbejdsløshed. Hvor finder man en dækkende forklaring på den opbakning, der blev givet til en minoritetsgruppe i et svagt, svindende kommunistparti, en gruppe der viste sig i stand til at give nyt liv til den danske venstrefløj? Lad os et øjeblik se tilbage på de hypoteser, der blev omtalt i afsnit 2.

Selv om den danske velfærdsstat har fjernet den værste materielle nød, kan man stadig finde grupper, der lider relativ nød i materiel henseende: de ufaglærte i yderdistrikter, specielt i kriseramte lavtlønsindustrier (f.eks. tekstilindustrien), landarbejdere, pensionister og lignende. Dog er der overvældende tegn på, at disse grupper støttede og fortsat støtter Socialdemokratiet, ikke DKP, SF eller - i dag - VS. Ligeledes er det heller ikke i dag - midt i efterkrigsnedgangstidens langvarige bivirkninger: høj arbejdsløshed og alvorlige økonomiske problemer - lykkedes *noget* af de danske venstrefløjspartier at udnytte spørgsmålet om økonomi, på trods af at Socialdemokratiet har regeret uden at kunne løse de økonomiske problemer.

Dataene om arbejderpartiernes vælgere og SFs medlemmer og aktivister tyder på, at venstrefløjens tiltrækning i Danmark ikke er baseret på absolut eller relativ nød. SF's tilslutning, fra vælgere til aktivister, kommer fra de relativt

velstående rækker: faglærte arbejdere, funktionærer og intellektuelle. Arbejderklassen er dog ikke blevet erstattet af en eller anden blanding af studerende, intellektuelle og *proletariat*, som Marcuse forudsagde, ej heller af repræsentanter for den nye »herskende klasse«, bestående af statsansatte embedsmænd fra den sociale sektor, som ny-konservative professorer har hævdet. Skønt studerende og intellektuelle efterhånden spiller en væsentlig rolle som supplement til arbejderklassens opbakning om SF - og åbenbart også om DKP - er SFs medlemmer stadig overvejende arbejdere. Halvdelen af SFs erhvervsaktive medlemmer var arbejdere, selv når studerende blev regnet som fremtidige funktionærer. Rundt regnet halvdelen af SFs husmødre var gift med arbejdere, og mindst 2/3 af pensionisterne var tidligere arbejdere. Yderligere omfatter kategorien funktionærer også statsansatte i transportsektoren, som har funktionærstatus, men udfører manuelt arbejde: f.eks. var 20% af de mandlige, københavnske funktionærer i 1972-stikprøven over SFs medlemmer buschauffører.⁵⁵

SFs opbakning blandt arbejdere - og i nogen grad også DKPs - er koncentreret blandt faglærte arbejdere i højt lønsindustrier og i landets mest velstående egne (København og dens forstæder, og Nordsjælland). Opbakningen blandt ufaglærte arbejdere *stiger* med indkomsten. Korrelationen mellem SFs opbakning og høj løn blandt arbejdere holder også, når det geografiske område er konstant. I nogen grad gælder det samme mønster blandt lavere funktionærer. Venstrefløjens vælgeres generelle kendetegn er, at de er økonomisk mere velstillede end andre partiers (især Socialdemokratiets) arbejdervælgere.

Korrelationen mellem venstrefløjens og høje arbejderløbninger er noget ret nyt i Danmark. Tegn på det før 60'erne er spredte, men de antyder, at både syndikalisterne omkring 1. verdenskrig og umiddelbart derefter og kommunisterne i 30'erne stod særlig stærkt blandt ufaglærte arbejdere samt blandt dem, der generelt havde et økonomisk usikkert grundlag. Syndikalisterne stod især stærkt blandt sømænd og havnearbejdere, mens det store DKP-gennembrud, der omdannede partiet fra en lille sekt til et parti med repræsentation i Folketinget, kom gennem organisering af de arbejdsløse, hvis økonomiske usikkerhed og absolutte nød var uomtvistelig. I modsætning hertil havde Socialdemokratiet et fast greb om de faglærte arbejdere gennem hele perioden før 2. verdenskrig.

Den konklusion, der må drages, er, at der ikke er nogen påviselig forbindelse mellem nød og radikalisme under velfærdsstatens forhold, skønt denne forbindelse tidligere havde været der.

Venstrefløjens i Danmark får heller ikke stor opbakning fra isolerede geografiske, kulturelle og etniske minoriteter. Venstrefløjens stemmer kommer fra de centrale byområder. Venstrefløjens har ikke noget kulturnet, som det findes i visse lande: socialistiske vælgere er afhængige af den borgerlige presse og statsradioen med hensyn til at få politiske informationer.

Der er intet, der støtter den hypotese, at venstrefløjens stemmeandel er korreleret med arbejderklassens autoritære holdning eller mangel på politisk »dannelse«. Tværtimod er der klare beviser for, at SFs vælgere - ligesom VSs og efterhånden DKPs - er bedre uddannede end gennemsnittet. Desuden antyder

de foreliggende mål for både autoritarianisme og mangel på politisk »dannelse«, at SFs vælgere er mindre autoritære og mere »dannede« end gennemsnittet.

Til slut: der er intet, der tyder på, at SFs medlemmer fra middelklassen - og dem er der temmelig mange af - blev medlemmer af partiet på grund af neurotisk fjendtlighed. Tværtimod var de i gennemsnit mindre radikale end arbejder-medlemmerne og mere tilbøjelige til at gå ind for tilbageholdenhed og gradvis overgang til socialismen, i stedet for at tage mere apokalyptiske midler i brug. Middelklassemedlemmerne er, som middelklasse-vælgere, mere bevidst om visse elementer i SFs politik, og deres politiske prioriteter er til en vis grad forskellige fra arbejder-medlemmernes, men forskellene er kun marginale. Udenrigs- og forsvarspolitikken er ikke åbenlyst vigtigere grunde for middelklasse-medlemmer til at melde sig ind i SF, end det er for arbejder-medlemmer.

Det man fandt frem til var, at der var en positiv forbindelse mellem venstrefløjens opbakning og forældres klasses tilhørsforhold og valg af parti. SFs medlemmer var mere bevidste om deres forældres politiske præferencer end danskere i almindelighed.⁵⁶ Børn, der voksede op i venstrefløjshjem, udgjorde omtrent dobbelt så stor en andel af SFs medlemmer, som de udgjorde af hele befolkningen. Som det kan ses i Tabel 16 kom ret mange SF-medlemmer fra en socialistisk baggrund, selv blandt dem, hvis familier tilhørte den øverste middelklasse. F.eks. viser vælgerundersøgelser fra både 1954 og 1961-62, at kun 2-3 % af højere funktionærer og den universitetsuddannede elite stemte på DKP eller SF; 20 % af SFs medlemmer, hvis fædre havde den slags erhverv, kom fra denne lille gruppe venstrefløjsvælgere. Ligeledes udgjorde medlemmer fra arbejderhjem en markant større del af SFs middelklassevælgere, end de udgør i den danske middelklasse.

Tabel 16.

Forældres parti præference og fædres erhverv blandt SF medlemmer og aktivister i %.

Fædres erhverv	Forældres parti præference					Total	N
	Ikke-socialist	Socialdemokratiet	DKP og/eller SF	Socialdemokratiet og ikke-soc.	Ved ikke Uoplyst		
Selvstændige	70	16	8	3	3	100	101
Funktionærer, højere uddannelse	56	12	20	8	5	101	93
Andre højere funktionærer	56	26	15	-	4	101	27
Lavere funktionærer (handels-, kontor)	27	54	17	-	2	100	48
Faglærte arbejdere	16	48	28	-	8	100	120
Ufaglærte arbejdere	6	56	32	1	5	100	147
Uoplyst	8	33	21	-	38	100	25
Total	32	37	22	2	6	99	561

Det samme gælder vælgerne. De, der betragter sig som hørende til arbejderklassen - på trods af objektive middelklasse-erhverv og status - stemte tre eller flere gange så ofte på et socialistisk parti som dem, der betragter sig som hørende til middelklassen; igen er den subjektive klasseidentifikation stort set et resultat af klassebaggrund.

Det er værd at notere sig, at forældres stemmemønster hos SF-aktivister og almindelige medlemmer var bemærkelsesværdigt ens. Godt en tredjedel af hver gruppe kom fra familier, som stemte på Socialdemokratiet, og præcis en tredjedel kom fra ikke-socialistiske familier. Med hensyn til medlemmer stemte 1/5 af deres forældre i hvert fald sommetider på SF eller DKP; 1/4 af aktivisterne kom fra en lignende baggrund.

Forældres politiske synspunkter - det vil sige overførsel af politiske værdier fra generation til generation - spillede ganske vist en rolle i rekrutteringen til venstrefløjen, men den var begrænset. Hverken forældres valg af parti eller forældres politiske aktivitet er særlig tæt forbundet med SF-medlemmers aktivitetsniveau, og hele 2/3 af SFs medlemmer kom fra socialdemokratiske eller borgerlige hjem. Hvor finder man en forklaring på deres valg ?

Der er ikke nogen lang tradition for masseopbakning om venstrefløjen i Danmark. Før 2.verdenskrig svingede DKPs stemmeandel mellem 0,2 % og 2,4 %. Man kan imidlertid hævde, at modstandskampen skabte en tilsvarende radikal politisk kultur ved sin drivhus-atmosfære, og at denne lå i hi under den kolde krig. Den blev genoplivet af kombinationen af traditionel radikal legitimitet - i Aksel Larsens person - og uafhængighed af Moskva. Der er faktisk stærke tegn på, at SF i begyndelsen mobiliserede denne kreds af vælgere: 0,86-korrelationen mellem DKP i 1947 og SFs stemmeandel i 1960 peger i retning af den konklusion.

Men selv om det måske er en fyldestgørende forklaring på SFs stemmeandel i 1960-valget, så kræver transformationen af venstrefløjsvælgeren i løbet af 60'erne, dokumenteret af undersøgelsesdataene i afsnit 2, at der introduceres andre forklarings-variable. Den mest lovende er den hypotese, der blev omtalt i afsnit 2, som fokuserer på at ændre magtfordelingen i samfundet frem for fordelingen af materielle goder. Skønt fordelingen af goder og magtfordelingen tidligere var forbundet i socialistisk tankegang, så er denne forbindelse blevet brudt, eftersom magtkoncentrationen har holdt trit med - og været medvirkende til - udbredelsen af goder i velfærdsstaten.

Selv om ændringen i fordelingen af vælgere efter indkomst og erhverv er talende, så må denne hypotese efterprøves ved at sammenligne, hvordan økonomisk usikkerhed og ændring af samfundets magtfordeling er prioriteret i forhold til hinanden. For at få en bekræftelse kræves det, at der er overvældende enighed om behovet for at omfordele magten, at dette er et brændende spørgsmål, og at det prioriteres over økonomiske spørgsmål.

Jeg forsøgte en sådan prøve i undersøgelsen af SF's medlemmer ved at bede folk om at prioritere de forskellige spørgsmål, som SF har på sit program. Der blev opført 17 spørgsmål, som alle har været vigtige programpunkter. Besvarerne blev bedt om at afmærke de 6, de fandt vigtigst.⁵⁷ De 17 spørgsmål var

opdelt i 5 kategorier: »urokkelige principper« (anti-militarisme og modstand mod Danmarks medlemskab af EF og NATO), velfærdsspørgsmål (100 % kompensation for arbejdsløshed, afskaffelse af mad-momsen, øgede sociale goder), lighed (lige adgang til uddannelse, mere progressive skatter, ligelig fordeling af indkomster, og samme pristalsregulering af leveomkostningerne for arbejdere og funktionærer, i stedet for det daværende indekstalsystem, som var til større fordel for funktionærer), »traditionelle socialistiske« spørgsmål (afskaffelse af ejendomsspekulationen, socialisering af bankerne og storindustrien), og magtfordelingsspørgsmål (ØD, lejerforeninger, kontrol med den offentlige administration, og mere demokrati i fagforeningerne).

Der blev prioriteret klart i nogle erhvervsgrupper og med hensyn til nogle spørgsmål. Af velfærdsspørgsmål afmærkede gennemsnitspensionisten således 1,7 (af 3 mulige) og ufaglærte arbejdere 1,0, mens studerende afmærkede 0,4 og lærere og andre højerestående funktionærer 0,5. Det var 4 gange så sandsynligt, at en pensionist prioriterede velfærdsspørgsmål højt, som at en studerende gjorde det.

Men dette var den *eneste* af de 5 kategorier, hvor der var så stor en spredning. Med hensyn til principper gik det fra 1,7 (faglærte arbejdere) til 2,1 (lavere funktionærer og pensionister); med hensyn til lighed fra 0,9 (lærere og højerestående funktionærer) til 1,2 (pensionister); med hensyn til traditionelle socialistiske spørgsmål fra 1,3 (lavere funktionærer) til 2,1 (lærere); med hensyn til magtfordeling fra 1,7 (lærere og lavere funktionærer) til 1,1 (ufaglærte arbejdere).

Der kan drages to mulige konklusioner. Enten var spørgsmålene for indviklet udformet⁵⁸ til at give mening, eller også genspejler svarene faktisk relative prioriteter, og alle grupper i SF synes at prioritere hvert område lige højt, med undtagelse af velfærdsspørgsmål, abstrakt betragtet.

Et spørgsmål satte lønninger og goder op mod kontrol på den lokale arbejdsplads. Adspurgt: »Hvad ville være den første ændring, du og dine kolleger ville foretage, hvis du havde magt til at tilrettelægge dit arbejde, som du har lyst?« svarede 44 % »forbedre arbejdsprocessen«, sammenlignet med 7 % for højere løn, 7 % for kortere arbejdstid, 4 % for længere ferie, 26 % for langsommere arbejdstempo og 9 % for mere sikkerhed på arbejdspladsen (N: 561). I follow-up interviews pegede de, der afmærkede »forbedre arbejdsprocessen« konstant på irriterende fejlfordelinger på arbejdet, på manglen på de rigtige materialer, når de behøvedes, på nedbrydende formænd, og på simple fejlregninger fra ledelsens side. Disse kilder til utilfredshed er konkrete. Omkring 40 % af de faglærte og ufaglærte mandlige arbejdere er på akkord, og forsinkelser med hensyn til at skaffe materialer indvirker på deres løn. Autokratiske formænd er en af hovedårsagerne til vilde strejker. Og med så høje lønninger (og skatter) som i Danmark er det også helt rimeligt, at omfordeling af magten på arbejdspladserne har højere prioritet end lønsspørgsmål. Og det kan også føre til højere lønninger. Dette stemmer overens med, at det var de ufaglærte, der lagde stærkest eftertryk på en omfordeling af magten i den oversigt, der

lige er omtalt; en sådan omfordeling af magten vil være mest fordelagtig for dem, som i dag har mindst af den.

Den mekanisme, som opretholder økonomisk vækst og forbedring af levestandarden, avler selv ny politisk konflikt. Folkelige organisationer, især fagforeningernes⁵⁹, underordnede stilling i forhold til kravene om økonomisk vækst, den betydning der tillægges eksperter, den stigende hierarkiske organisering af produktionen, administrationen, distributionen - alle disse vigtige, nødvendige betingelser for den nuværende velstand - er i sig selv kilder til utilfredshed. Almindelige mennesker har en højere levestandard og større sikkerhed, men de har mistet kontrollen over hele processen, eller det føler de i det mindste. Ikke blot ved de ikke, hvad der foregår, men deres repræsentanter fodrer dem med komplicerede forklaringer, som de har fået fra »eksperter«, og som hverken de selv eller de, der har valgt dem, virkelig forstår.

Disse følelser er temmelig generelle, men alligevel har de kun erstattet traditionelle politiske spørgsmål hos en relativt begrænset gruppe. Det burde ikke forbavse, at Socialdemokratiet fortsat får det meste af sin opbakning fra de ufaglærte, dårligere uddannede og mindre velstående blandt funktionærer og arbejdere, når man tager dets forkærlighed for trinvis materielle forbedringer i betragtning. Ej heller burde det være særlig forbavsende, at yngre, mere velstående, mere faglærte, bedre uddannede funktionærer og arbejdere synes, at venstrefløjens politik, som går udover velfærdsstatens grænser, er mere tiltrækkende end den traditionelle velfærdssocialisme. For dem er den perifere brugbarhed af velfærdsstatens trinvis materielle forbedringer nedadgående. De er ikke imod velfærdsforbedringer (og bliver oprørte, når levestandarden trues), men de er nået til at betragte forbedringer som et aspekt, der er indbygget i den socialdemokratiske stat.

SFs revision af ortodokse marxistiske doktriner og strategi gav det en bedre lejlighed til at appellere til disse følelser end DKP, som har doktrinære vanskeligheder med at arbejde for decentralisering. SFs valgsucces lå i dets evne til at samle en masse af den socialistiske tænknings tråde, noget hverken DKP eller Socialdemokratiet kunne klare: 1) det traditionelle socialistiske perspektiv vedrørende indkomstfordeling, 2) stærk identifikation med arbejderklassen, 3) egalitære holdninger over for magtfordeling, 4) rationel og kulturel modstand mod militarisme og militære alliancer (med argumenter og slogans, som bogstavelig talt blev taget ordret fra gamle socialdemokratiske og radikale venstre-pjecer), og 5) en intellektuelt tiltrækkende anti-autoritær, anti-dogmatisk holdning, rettet upartisk mod både øst og vest.

Undersøgelsen fra 1974 afslørede meget stor enighed med partiet blandt alle grupper med hensyn til målsætning. Ligheden i holdninger mellem arbejdere og funktionærer, mellem gamle og unge, mellem aktivister og passive medlemmer er imponerende. Det punkt, hvor undersøgelsen fandt uenighed, var i spørgsmålet om, hvilken strategi der var den rette. Historisk har dette været årsag til splittelser i socialistiske partier, inklusive SF i 1967, men det var ikke et brændende spørgsmål i 1974. Men som de overfor omtalte resultater viser, var der en meget klar uoverensstemmelse i synspunkterne angående strategi, langt stør-

re end angående målsætning, og den farvede tilmed opfattelserne af SFs indflydelse på Socialdemokratiet.

SF er forståeligt nok ikke splittet på spørgsmålet om strategi, så længe det er i opposition. Men under forhold, hvor SF støtter en socialdemokratisk mindretalsregering - eller delvis støtter en sådan regering - vil det være svært at undertrykke denne stærke afvigelse i synspunkter. Centrifugalkræfterne, der tvinger de forskellige grupperinger i SF fra hinanden og mod Socialdemokratiet, VS, eller DKP, er svære at kontrollere. Partiet mangler de mekanismer, der skulle bruges til at bekæmpe splittelser: en stærk, bureaukratisk organisering, omhyggelig doktrinær skoling af nye medlemmer, respekt for lederes autoritet og visdom, og så videre. Det er ironisk, at det til syvende og sidst er manglen på disse samme mekanismer, åbenheden, og manglen på partidisciplin, der gjorde SF til en fornyende kraft på den danske venstrefløj.

Noter

1. Denne artikel gør brug af ikke-offentliggjorte undersøgelsesdata, som venligt er blevet stillet til rådighed af Ingemar Glans; af L. Herzberg og A. Schultz, Gallup Markedsanalyse; af Jørgen Skalberg, Observa; og af ikke-offentliggjorte indsamlinger af undersøgelsesdata af Henning Dalengaard. Korrelationerne mellem DKPs og SFs valgresultater og folketællingstallene stammer fra et sæt data, der er indsamlet og behandlet på Institut for Statskundskab, Århus. Undersøgelsen af SFs medlemmer og kongresdelegerede, som jeg foretog, kunne ikke have været gennemført uden støtte fra SFs hovedbestyrelse og parti-formændene Sigurd Ømann og Gert Petersen. Ej heller kunne den have været udført uden aktiv hjælp fra talrige medlemmer i lokale SF-afdelinger. Tak til dem alle.
2. Resultaterne af undersøgelsen, som blev foretaget mellem 1970 og 1974, er tilgængeligt i John Logue, *Socialism and Abundance: Radical Socialism in the Welfare State - A Study of the Danish Socialist People's Party* (Afhandling, Princeton University, 1976).
3. Walter Korpi, »Working Class Communism in Western Europe: Rational or Nonrational,« *American Sociological Review*, vol. 36, nr. 6 (December 1971), s. 971-984.
4. Korpi, s. 981. »Downsian« henviser til det absolut rationelle syn på vælgeradfærd, der er blevet foreslået af Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy* (New York: Harper and Row, 1957).
5. Korpi, s. 980-81.
6. En lignende hypotese vedrørende materiel egeninteresse hævder, at en stemme til Kommunistpartiet ikke nødvendigvis betyder støtte til kommunismen, men i stedet må fortolkes som det stærkest mulige udtryk for protest mod fattigdom og afsavn. Den rationelle forventning er ikke, at kommunisterne faktisk vil formindske afsavnet, men at nogen vil opfatte protesten og gøre det.
7. For eksempel: »... Modsatningen mellem lønarbejdernes behov og muligheden for, at de (behovene) kan opfyldes med deres løn, vokser stadig - og dermed også modsætningen mellem lønarbejde og kapital.« K. Kautsky, *Bernstein und das Sozialdemokratische Programm: Eine Antikritik* (Stuttgart: Verlag vom J. H. W. Dietz Nachf., 1899, s. 120).
8. V. I. Lenin, *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism* (New York: International Publishers, 1939, først udgivet 1916), s. 107.
9. Eduard Bernstein, *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* (Stuttgart, 1899).
10. Ralf Dahrendorf, *Class and Class Conflict in Industrial Society* (Stanford University Press, 1959).
11. Se Gideon Sjøberg, M. Donald Hancock & Orion White: *Politics in the Post-Welfare State: A Comparison of the United States and Sweden* (Bloomington: Carnegie Seminar on Political and Administrative Development, 1967), og Orion White & Gideon Sjøberg, »The

- Emerging 'New Politics' in America», i M. Donald Hancock & Gideon Sjøberg, *Politics in the Post-Welfare State: Responses to the New Individualism* (New York: Columbia University Press, 1972), s. 11-35.
12. Jvf. Serge Mallet, *La nouvelle classe ouvrière* (Paris: Editions du Seuil, 1963), og Pierre Belleville, *Une nouvelle classe ouvrière* (Paris: B. Julliard, 1963).
 13. Serge Mallet, »Sozialismus und die neue Arbeiterklasse.« i Frank Deppe, Helimuth Lange & Lothar Peter, *Die neue Arbeiterklasse* (Frankfurt: Europäische Verlagsanstalt, 1970), s. 112.
 14. S. M. Lipset, *Political Man* (New York: Doubleday, 1960), s. 114.
 15. Lipset, s. 90.
 16. Lipset, s. 116.
 17. Jvf. f.eks. R. V. Burks, *The Dynamics of Communism in Eastern Europe* (Princeton: Princeton University Press, 1961), eller S. Rydenfelt, *Kommunismen i Sverige* (Lund: Gleerupska Universitetsbokhandeln, 1954), s. 320 ff.
 18. Jvf. »ødemarks-kommunisme«, i Erik Allardt, »Patterns of Class Conflict and Working Class Consciousness in Finnish Politics« i Allardt og Yrjö Littunen (ed), *Cleavages, Ideologies and Party Systems: Contributions to Comparative Political Sociology, Transactions of the Westermarck Society*, vol. 10 (Helsinki: The Academic Bookstore, 1964), s. 115 ff.
 19. William Kornhauser, *The Politics of Mass Society* (Glencoe: Free Press, 1959), s. 212 ff.
 20. Gabriel Almond, *The Appeals of Communism* (Princeton: Princeton University Press, 1954), s. 394.
 21. Burks, s. 185. Almond og Burks bruger betegnelsen »afvigende« (»deviational«) til at angive, at Kommunistpartiet repræsenterer en afvigende adfærd i forhold til det påståede nationale politiske mønster. Denne brug af ordet må ikke forveksles med den sovjetiske brug af »afvigere« (»deviationist«), der betegner marxister, som er uenige i den officielle sovjetiske politik.
 22. Almond, s. 260 ff.
 23. Jvf. Herbert Marcuse, *One-Dimensional Man* (Boston: Beacon Press, 1964) og *An Essay on Liberation* (Boston: Beacon Press, 1969).
 24. Thomas H. Greene, »The Electorates of Nonruling Communist Parties,« *Studies in Comparative Communism*, vol. 4, nr. 3-4 (juli og oktober 1971), s. 68-103.
 25. DKPs forklaring på dets svaghed, i det mindste i partiets interne diskussioner, har været bygget på denne slags historiske forklaring: Socialdemokratiet har altid været overlegen organisatorisk og i fagbevægelsen, og det er ikke lykkedes DKP at overvinde inertien. Jvf. »Redegørelse fra et flertal i forretningsudvalget for Danmarks Kommunistiske Parti, udsendt til orientering for Centralkomiteens medlemmer før mødet den 23.-24. august 1958« (København: Kompa-Print, 1958), s. 10-11.
 26. En Gallup-undersøgelse umiddelbart efter valget i 1960 viste, at 96% af DKPs tabte stemmer gik til SF, og at 52% af SFs stemmer kom fra Socialdemokratiet, 29% fra DKP og 13% fra Det radikale Venstre. (*Socialdemokratiske noter*, vol. 32 nr. 6 (1960-61), s. 503-504).
 27. Tabellernes data i resten af dette afsnit stammer fra følgende kilder:
 Gallup 1961-62: Roper Public Opinion Research Center.
 1963 : Ingemar Glans, »SF i Danmark,« *Kontrast* nr. 10 (1968), pp. 28-57.
 1963-64: Ingemar Glans, *Tabellsamling I: Stratificeringsvariabler och partipreferenser* (Lund: duplikat, udateret).
 1966-67: Gallup Markedsanalyse.
 1970-71: Gallup Markedsanalyse.
 1973 : Berlingske Tidende, 30. september 1973.
 1974 : Information, 10. april 1975.
- AIM: Kurt Boelsgaard (red), *Vælgernes veje: Analyse af 8400 vælgeres adfærd* (København: Børsen, 1974).
 Observa: Observa.
28. Glans, »SF i Danmark,« s. 39.

29. Ursula Schmiederer, Die Sozialistische Volkspartei Dänemarks - Eine Partei der neuen Linken (Frankfurt: Neue Kritik, 1969), s. 63.
30. Der er en så slående uoverensstemmelse mellem disse resultater og dem, som Glans fandt i sine Gallup-data fra 1963 (Glans, »SF i Danmark,« s. 40), og de efterfølgende tal for 1966-67 og 1970-71, at de antyder, at 1961-tallene må behandles med forsigtighed.
31. En Gallup-undersøgelse omkring valget i 1953 viste, at 77% af Socialdemokratiets vælgere havde en skattepligtig indkomst på under 10.000 kr. og 15% over 10.000 kr.; tallene for DKP var 69% og 25%. Stikprøvens størrelse er ukendt. (Socialdemokratiske noter, vol. 25 nr. 5 (februar 1954), s. 352).
32. Glans, Tabellsamling I: Stratificeringsvariabler og partipreferenser.
33. »Folketingsvalget den 22. september 1964,« Statistiske Meddelelser 1965 (København: Det Statistiske Departement, 1965), tabel 15.
34. Ole Borre & Jan Stehouwer, Partistyrke og social struktur 1960 (Århus: Akademisk Boghandel, 1968), Kapitel 13.
35. Spørgsmålet om uddannelse blev ikke stillet regelmæssigt i 1961.
36. Kilde: 1963-64 Gallup (antal: 1102)
1974 - AIM (antal: 472)
37. Kilde: Observa, marts 1971, Antal: under 45: 143; over 45: 136.
38. Jvf. Olof Petersson, »Political Orientations and Participation in Demonstrations Among Swedish Students,« European Journal of Political Research, vol. 1 (1973), s. 299-316. Petersson fandt, at svenske universitetsstuderende med arbejderbaggrund befandt sig betydeligt til venstre for dem, der kom fra middel- og overklassen.
39. Information, 10. april 1975.
40. Gallup, oktober 1966.
41. Gallup, 1964.
42. Jvf. Hans Jørgen Nielsen, »Politiske Meninger og Vælgeradfærd,« i Ole Borre et al., Vælgerskreddet 1971-73 (Århus: offset, udateret), s. 70-130, angående offentliggjorte tal for 1971.
43. Observa, januar 1968.
44. Henning Dalengård, Ideologi, politik og vælgere, Speciale, Københavns Universitet, 1973.
45. Hovedbestyrelsesmedlemmer fra mindre provinsafdelinger lungerer sommetider også som delegerede med stemmeret. På kongressen i 1974 var 3 af hovedbestyrelsens 39 medlemmer og suppleanter også delegerede. Ingen af partiets folketingsmedlemmer, lønede ansatte, eller ansatte på Minavisen var delegerede.
46. Tal, der viser sammensætningen af DKPs medlemmer i 1972, blev fremlagt på DKPs kongres i 1973. Kategorierne i denne rapport er noget forvirrende og mærkværdigt unærstiske - øjensynlig er arbejdere og handels- og kontoransatte blevet klumpet sammen i den samme kategori for at beskytte DKPs proletariske image - men sammenligning med SF-tallene for 1972 er mulig.
SFs medlemmer indeholder en større andel af erhvervs-aktive arbejdere samt handels- og kontoransatte end DKP (55% mod 49%), og også en større andel af studerende og lærere (18% mod 14%). DKPs medlemsskare omfatter flere pensionister og husmødre (DKP: 29%; SF: 20%). Det ser ud til, at forskellene i sammensætningen af de to partier hovedsagelig skyldes DKP-medlemmernes meget højere gennemsnitsalder (47,4 år mod SFs 40 år - men alderskløften er blevet mindre siden den forrige DKP-kongres i 1970, da gennemsnits-DKP'eren var 51 år). Hvis man holder pensionister og husmødre udenfor, så omfatter kategorien arbejdere samt handels- og kontoransatte godt og vel to trediedele af begge partiers medlemmer.
Lignende data om Socialdemokratiets medlemmer synes ikke at eksistere.
(Tallene over DKPs medlemmer i 1972 stammer fra Poul Emanuel, »Om partiorganisationen,« i Danmarks kommunistiske Partis 24. Kongres (København: Tiden, 1973), s. 68-71).
47. Dette antyder, at formålet med at øge kvindernes repræsentation kunne have været nået ved at øge antallet af delegerede i stedet for at anvende kvoter.
48. Resultaterne af en undersøgelse af delegerede på kongressen i juni 1967, foretaget af

- Ingemar Glans, er ikke tilgængelige bortset fra nogle foreløbige tal, der blev offentliggjort i »SF i Danmark,« *Kontrast*, 1968 nr. 1, s. 28-57.
49. En meget større andel af medlemmerne af partiledelsen er tidligere medlemmer af DKP.
 50. Spørgsmålene var om anvendelse af vold, overenskomststridige strejker og demonstrationer, begrænsning af modstanderes politiske rettigheder, samarbejde om »reformistiske reformer«, loyalt samarbejde med socialdemokratiet, omfanget af klassemodstændinger i dag, selvstændige fagforeningsaktioner, politiske strejker og fagforeningsstruktur.
 51. 0 betyder valg af det moderate alternativ i hvert spørgsmål; 9, valg af det radikale alternativ i hvert tilfælde. Med hensyn til politisk placering betyder en værdi i den lave ende af skalaen (0-2) støtte til en legal, parlamentsrettet strategi, der går på samarbejde med Socialdemokratiet og stiler mod gradvis evolution henimod socialismen gennem stykkevis reformer, og hvorunder fagforeningerne indordner sig under regeringens økonomiske politik. En værdi i den anden ende betyder støtte til en hurtigere udvikling mod socialismen, tvivl på muligheden af en fredelig, parlamentarisk overgang og støtter af den syndikalistisk prægede fagbevægelsesstrategi.
 52. Jvf. V. O. Key, *Public Opinion and American Democracy* (New York: Alfred A. Knopf, 1967), s. 432 ff.
 53. Søren Holmberg, »Riksdagen representerar svenska folket,« (Lund: Studentlitteratur, 1974), s. 67-93.
 54. Spørgsmål: Der har været et socialdemokratisk/SF-flertal i Folketinget i to perioder. I hvilket omfang tror du, at SF har haft indflydelse på Socialdemokratiet?
 55. Tal fra 1972 - tilfældig stikprøve af SFs medlemmer. N: 504.
 56. 94% af dem, der svarede på SF-undersøgelsen, huskede og anførte, hvilket parti deres forældre normalt stemte på, mod to trediedele i en Gallup-undersøgelse af danske vælgere (Gallup, januar 1964).
 57. Spørgsmål: »En række af SFs programpunkter er opført nedenfor. Hvilke af dem anser du selv for at være de vigtigste? Afmærk de seks, du finder vigtigst.«
 58. En del afmærkede simpelthen de 6 første muligheder. Flere afmærkede seks af de otte eller de ni øverste. Uddeling af spørgeskemaer med mulighederne i forskellig rækkefølge kunne have kontrolleret dette.
 59. Vedrørende studiet af forholdet mellem fagforeningsintegration i økonomisk planlægning, venstrefløjen og stemmer ved urafstemninger om overenskomst i Metalarbejderforbundet, se J. Logue, *Trade Unions in the Corporate State: The Effects of Corporatism on Party Competition, Contract Referenda, and Internationalism in Danish Trade Unions* (Göteborg: Dept. of History Research Section, 1976).

Oversat af Marianne Holmen

Kilder og litteratur

Utrykt materiale

»Folketællingsmateriale«, Institut for Statskundskab, Århus Universitet.
 Gallups Markedsanalyser, 1961-71.
 Ingemar Glans: »Valgmateriale«, Institut for Statskundskab, Århus Universitet.
 Observas Markedsanalyser, 1971.

Periodica

Berlingske Tidende 1973.
 Information 1974-75.

Litteratur

Allardt & Littunen (Ed.): *Cleavages, Ideologies and Party Systems. Contributions to Comparative Political Sociology*, 1964.
 Gabriel Almond: *The Appeals of Communism*, 1954.
 Pierre Belleville: *Une nouvelle classe ouvrière*, 1963.

- Eduard Bernstein: Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgabe der Sozialdemokratie, 1899.
- Kurt Boelsgård: Vælgerne veje. Analyse af 8400 vælgeres adfærd, 1974.
- Ole Borre & Jan Stehouwer: Partistyrke og social struktur 1960, 1968.
- Ole Borre m.fl.: Vælgerskreddet 1971-73, u.å.
- R.V. Burks: The Dynamics of Communism in Eastern Europe, 1961.
- Ralf Dahrendorf: Class and Class Conflict in Industrial Society, 1959.
- Henning Dahlgård: Ideologi, politik og vælgere, 1973 (utrykt).
- Frank Deppe, H. Lange & L. Peter: Die neue Arbeiterklasse, 1970.
- Anthony Downs: An Economic Theory of Democracy, 1957.
- Poul Emanuel: »Om partiorganisationen«, Danmarks kommunistiske Partis 24. kongres, 1973.
- »Folketingsvalget 1964«, Statistiske Meddelelser 1965.
- Ingemar Glans: »SF i Danmark«, Kontrast nr. 10, 1968.
- Ingemar Glans: Tabellsamling I: Stratificeringsvariabler och partipreferenser, u.å. (duplikat).
- Thomas H. Greene: »The Electorates of Nonruling Communist Parties«, Studies in Comparative Communism nr. 3-4, 1971.
- M. Donald Hancock & G. Sjöberg: Politics in the Post-Welfare State: Responses to the New Individualism, 1972.
- Søren Holmberg: »Riksdagen representerar svenske folket«, 1974.
- Karl Kautsky: Bernstein und das sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik, 1899.
- C. Key: Public Opinion and American Democracy, 1967.
- William Kornhauser: The Politics of Mass Society, 1959.
- Walter Korpi: »Working Class Communism in the Western Europe: Rational or Nonrational«, American Sociological Review nr. 6, 1971.
- V.I. Lenin: Imperialism, the Highest Stage of Capitalism, 1939 (1916).
- S. M. Lipset: Political Man, 1960.
- John Logue: Socialism and Abundance: Radical Socialism in the Welfare State. Study of the Danish Socialist People's Party, 1976 (utrykt).
- John Logue: Trade Unions in the Corporate State: The Effects of Corporatism on Party Competition, Contract Referenda and Internationalism in Danish Trade Unions, 1976.
- Serge Mallet: La nouvelle classe ouvrière, 1963.
- Herbert Marcuse: An Essay on Liberation, 1969.
- Herbert Marcuse: One-Dimensional Man, 1964.
- »Redegørelse fra et flertal i forretningsudvalget i Danmarks kommunistiske Parti, udsendt til orientering fra Centralkomiteens medlemmer før mødet den 23.-24. august 1958«, 1958.
- S. Rydenfelt: Kommunismen i Sverige, 1954.
- Ursula Schmiederer: Die sozialistische Volkspartei Dänemarks. Eine Partei der neuen Linke, 1969.
- Gideon Sjöberg, M.D. Hancock & O. White: Politics in the Post Welfare-State. A Comparison of the United States and Sweden, 1967.
- »Valget 1953«, Socialdemokratiske Noter nr. 5, 1954.
- »Valget 1960«, Socialdemokratiske Noter nr. 6, 1960-61.

Summary

Between the end of World War II and the late 1960's, support for the more radical socialist groups in the most advanced countries of the industrial West declined sharply, while the moderate labor parties gave up much of their remaining radical ideological patina. By the late 1950's and early 1960's, sociologists like Daniel Bell and Seymour Martin Lipset in the United States could argue that the old ideologies - and they meant in particular socialist doctrines - had lost their vitality in the affluent industrial democracies. The continued existence of radical socialist groups, they suggested, could only be considered an artifact of an unpleasant past.

Despite the apparently unpropitious circumstances of rapid economic growth and minimal unemployment, Danish radical socialists - as used here that term designated those to the left of the Social Democrats - enjoyed unparalleled success in the 1960's and 1970's. In a country where the welfare state was well established, where affluence was widespread, where Social Democratic hegemony in the labor movement had been secure between the wars and only briefly shaken in 1945, and where radical socialist groups had been remarkable primarily because of their weakness, the success of the left in the 1960's was certainly unanticipated. This article explores the sources of support for radical socialism in Denmark. It focuses on the Socialist People's Party (SPP), organized by the "revisionist" minority led by Aksel Larsen expelled from the Danish Communist Party in 1958; the SPP was the dominant force on the Danish left wing from 1960 to 1973, and it remains marginally larger electorally than the other two groups on the left - the Communists and the Left Socialists (the left SPP faction that split from that party in 1967) - today.

Section 2 examines theories advanced by bourgeois and Marxist social scientists that purport to account for the level of radical socialist support in advanced industrial societies. It treats briefly those that stress rational action on economic grounds (W. Korpi, Marx, Lenin, Bernstein) or on grounds of the concentration of power (Dahrendorf; Hancock, Sjoberg, and White; Mallet and Belleville; Gorz, Garaudy, and Touraine); and those that emphasize nonrational factors such as authoritarianism (Lipset) or isolation (Kornhauser), middle class voluntarism (Almond, Marcuse), and historical inertia (Greene).

Section 3 describes the Danish left voter in the post war period. Using primarily survey data (much of which is heretofore unpublished) supplemented by correlations between electoral results and census data, the development of the social bases of the various Danish labor parties since the war are described. While the data prior to 1960 leave much to be desired, the survey data of the last fifteen years enable us to paint an increasingly accurate picture of the evolution of voters on the Danish left, within the bounds of those questions that commercial survey research institutes ask. Dramatic changes in particular in the educational composition of the parties on the left are detailed. Party composition by age, sex, income, occupation, geographic region, and education are described for the Social Democrats and those parties on their left. The notably less reliable data on voter attitudes are summarized.

Section 4, which constitutes the major portion of the paper, reports on a 1974 study of Socialist People's Party members and convention delegates. It discusses the sampling procedure and probable sources of bias. It provides a retrospective survey of the occupational, sexual, and age composition of SPP congress delegates 1959-74. It compares the social composition of SPP members and party activists, examines and contrasts their attitudes toward the party, towards models for socialism, toward radicalism of means considered permissible in Danish society as currently constituted, and toward alliances with other parties.

Section 5 concludes by returning to examine the hypotheses discussed earlier in light of the empirical data presented. They are, in general, found wanting. Some are spectacularly erroneous. While the evidence remains somewhat ambiguous, the success of the SPP in the 1960's seems to have rested on a combination of some sociological factors - in particular class background, class identification, and parently party preference, with the old egalitarianism in attitudes toward the distribution of income and wealth, and with a new egalitarianism in attitudes toward the concentration of power.